

Received: 29 January 2025 | Accepted: 5 May 2025

DOĞU AKDENİZ: STRATEJİK - POLİTİK HEDEFLER VE ASKERİ GİRİŞİMLER

Eastern Mediterranean: Strategic - Political Goals and Military Initiatives

Muazzez Harunoğulları

Kilis 7 Aralık Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Coğrafya Bölümü
Kilis-Türkiye
muazzez@kilis.edu.tr

Abstract

The Eastern Mediterranean is a region characterized by complex geopolitical dynamics, historical rivalries, and rich hydrocarbon resources. Numerous factors such as energy security, great power competition, international security concerns, military initiatives and collaborations, and the rise of non-state actors significantly influence the region. The purpose of this study is to examine the strategic, political, and military objectives and military initiatives and collaborations of states that aim to increase their military and economic influence in the field of energy in the Eastern Mediterranean in the light of developments in the region. In this context, the study evaluates the hydrocarbon resource discoveries in the region, strategic, political, and military dynamics, and collaborations. In the study, case study and document analysis methods were used within the scope of qualitative research methods. The Eastern Mediterranean is of geopolitical importance with its strategic transit routes and energy resources. The rich natural gas reserves discovered in the region have attracted the attention of global and regional actors and increased Exclusive Economic Zone disputes. Energy collaborations and military partnerships have developed among the countries in the region. The Eastern Mediterranean continues to be a focal point for energy security and geopolitical competition. The Eastern Mediterranean continues to be a focal point for energy security and geopolitical competition. Military and diplomatic initiatives among regional countries will shape the long-term balance. To resolve regional disputes, it is essential to increase diplomatic efforts among nations, reduce military tensions, and foster economic cooperation.

Keywords: Eastern Mediterranean, Energy Security, Energy Geopolitics, Blue Homeland, NATO

Öz

Doğu Akdeniz, karmaşık jeopolitik dinamikler, tarihi rekabetler, zengin hidrokarbon kaynakları ile karakterize edilen bir bölgedir. Enerji güvenliği, büyük güç rekabeti, uluslararası güvenlik endişeleri, askeri girişimler ve iş birlikleri, devlet dış aktörlerin yükselişi gibi çok sayıda faktör bölgede etkisini göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, Doğu Akdeniz’de enerji alanında askeri ve ekonomik etkilerini artırma amacı güden devletlerin stratejik, politik ve askeri hedefleri ile askeri girişimleri ve iş birliklerini bölgedeki gelişmeler ışığında ele almaktır. Bu bağlamda çalışma, bölgedeki hidrokarbon kaynak keşifleri, stratejik, politik ve askeri dinamikleri ve iş birliklerini değerlendirmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kapsamında durum çalışması (case study) ve doküman analizi (document analysis) metodlarından yararlanılmıştır. Doğu Akdeniz, stratejik geçiş yolları ve enerji kaynaklarıyla jeopolitik önem taşımaktadır. Bölgede keşfedilen zengin doğal gaz rezervleri, küresel ve bölgesel aktörlerin ilgisini çekmiş ve Münhasır Ekonomik Bölge anlaşmazlıklarını artırmıştır. Bölgedeki ülkeler arasında enerji iş birlikleri ve askeri ortaklıklar gelişmiştir. Doğu Akdeniz, enerji güvenliği ve jeopolitik rekabetin odak noktası olmaya devam etmektedir. Bölge ülkeleri arasındaki askeri ve diplomatik girişimler, uzun vadede dengenin nasıl şekilleneceğini belirleyecektir. Bölgedeki anlaşmazlıkların giderilebilmesi için, ülkeler arası diplomatik çabaların artırılması, askeri gerginliklerin azaltılması, ekonomik iş birliklerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Enerji Güvenliği, Enerji Jeopolitiği, Mavi Vatan, NATO

1. GİRİŞ

Dünyanın önemli enerji kaynak alanları ve enerji güzergâhları üzerindeki ülkelerarası rekabet, son yıllarda giderek yoğunlaşmakta, büyük güçlerin fosil enerji alanları ve çevresinde bulunan ülkeler üstündeki baskısı gün be gün artış göstermektedir. Enerji kaynaklarına olan talebin her geçen gün artması küresel ölçekte ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığı daha önemli hale getirmektedir. Dünya devletlerinin enerji kaynaklarına erişim ile ilgili uyguladıkları stratejilerin farklılığı nedeniyle karşılıklı bağımlılık hâli çeşitli şekillerde çatışmalara yol açabilmektedir. Enerji tedarikçileri zaman zaman ellerinde tuttukları enerjiyi, ihraç ettikleri ülkeler üzerinde siyasi bir baskı aracı olarak kullanabilmektedir. OPEC'in (Organization of Petroleum Exporting Countries) 1967 Arap-İsrail Savaşı, 1973 Yom Kippur Savaşı sırasında Batı ülkelerine olan petrol ihracatını durdurması, Rusya'nın Avrupa ülkelerine ilettiği doğal gazı zaman zaman kesmesi buna örnek verilebilir.

Avrupa, Afrika ve Asya'nın kavuşum alanında bulunan Doğu Akdeniz, sahip olduğu kritik deniz geçiş yolları (Sicilya, Messina, Otranto ve Çanakkale Boğazları), önemli geçitleri (Kasos, Karpatos, Kithara, Marmaris, Skarpanto ve Spathi) ve son derece stratejik adalarıyla (özellikle Kıbrıs, Girit ve Malta Adaları) oldukça büyük bir jeostratejik-jeopolitik öneme sahiptir (Özgen, 2013). Geniş bir coğrafyanın düğüm noktası olan bu havza, Güneybatı Asya (Orta Doğu) petrollerinin dünya pazarlarına ulaşımını sağlayan, global ticaretin aktif bir şekilde yapıldığı, önemli deniz yollarına ve çıkışlarına sahip, bölgesel ve küresel rekabetin yaşandığı bir yer olarak dikkat çekmektedir. Tüm bu özellikler yanında Doğu Akdeniz potansiyel enerji kaynakları ile önemli bir hidrokarbon rezerv alanı olarak öne çıkmaktadır. 2009 yılı ve sonrasında İsrail, Kıbrıs Adası ve Mısır açıklarında keşfedilen zengin doğal gaz alanları (Leviathan, Tamar, Afrodite ve Zohr) yanında havzanın sahip olduğu potansiyel enerji kaynakları, Doğu Akdeniz'i son derece önemli bir hale getirmiştir. Doğu Akdeniz havzası, yalnızca kaynak, rezerv-üretim açısından değil aynı zamanda enerji güvenliği ve jeopolitik dinamikler açısından da hem küresel enerji şirketlerinin hem de küresel ve bölgesel devletlerin bölgeye olan ilgisini önemli ölçüde arttırmıştır.

Güneybatı Asya ve Doğu Akdeniz'de meydana gelen gelişmeler bölgede son on beş yılda önemli jeopolitik değişikliklere yol açmıştır. Her iki bölgede yaşanan gelişmeler birbiriyle bağlantılı olarak etkilerini sınırlarının çok ötesine Avrupa'ya kadar göstermiştir. Artan enerji talebi, ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığı güçlendirse de stratejik farklılıklar çatışmalara yol açabilmektedir. 1948 yılında Filistin topraklarında İsrail devletinin kurulması, bölgedeki dengeleri köklü bir şekilde değiştirirken, 1967 Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı) sonrasında binlerce Filistinliyi (Mısır, Lübnan, Ürdün ve Suriye'ye olan zorunlu göçler) mülteci durumuna düşürmüştür. İsrail'in on yıllarca süren Filistin topraklarını işgali ve bu süreçte Filistin halkına uyguladığı baskı ve şiddet politikaları, bölgedeki gerilimi sürekli olarak canlı tutmuştur. 2010 yılında Afrika'nın kuzeyinde başlayıp kısa sürede Güneybatı Asya'ya yayılan Arap halk hareketleri, otoriter rejimlere karşı kitlesel ayaklanmaları beraberinde getirmiş ve birçok ülkede derin siyasi krizlere yol açmıştır. Bu süreç, Libya'daki iç savaşın fitilini ateşlemiş, Suriye'de ise yıllarca süren yıkıcı bir iç savaşa dönüşerek milyonlarca insanın yerinden edilmesine ve insani bir felakete sebep olmuştur. ABD'nin 2011 yılında Irak'tan çekilmesiyle oluşan güç boşluğu, bölgedeki istikrarsızlığı daha da derinleştirmiştir. Bu boşluk, batılı devletler tarafından desteklenen ve finanse edilen çeşitli terör örgütleri tarafından doldurulmaya çalışılmış, bu durum bölgesel güvenliği tehdit eden yeni çatışma alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 7 Ekim 2023'te başlayan İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları, Filistin halkına karşı sistematik bir soykırıma dönüşmüş, sivillere yönelik ağır bombardımanlar, altyapının yok edilmesi ve insani yardımların engellenmesi gibi savaş suçları ile uluslararası kamuoyunda büyük tepkilere yol açmıştır. Tüm bu gelişmeler, Güneybatı Asya'da jeopolitik dengeleri derinden sarsarak küresel güçlerin bölgedeki çıkar mücadelesini daha da yoğunlaştırmış, yeni ittifaklar ve çatışma dinamikleri ortaya çıkarmıştır. Artan güvensizlik ve istikrarsızlık, Doğu Akdeniz'den Avrupa'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada siyasi ve güvenlik dengelerini sarsmıştır.

Küresel ölçekte meydana gelen ekonomik ve askeri gelişmeler doğrultusunda artan enerji talebi, ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılığı güçlendirse de stratejik farklılıklar zaman zaman çatışmalara zemin hazırlayabilmektedir. Doğu Akdeniz'de enerji potansiyelinin yüksek olması ve yeni keşifler için arama faaliyetlerinin artırılması kıyıdaş ülkelerin 'Münhasır Ekonomik Bölge'lerinin (MEB) belirlenmesi sorununu gündeme getirmiştir. Keşiflerle birlikte İsrail-Yunanistan-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Yunanistan-GKRY-Mısır olmak üzere devletler arası çeşitli iş birlikleri oluşturulmuş, bu üçlü gruplar arasında enerji

anlaşmaları imzalanmıştır. İsrail ve GKRY gerçekleştirdikleri doğal gaz keşifleriyle yeni imkânlarla kavuşma fırsatı bulmuştur. Bu imkânları en iyi şekilde değerlendirmek isteyen bu ülkeler, bölgede menfaat elde etmeye çalışan küresel şirketler ve onların menşe ülkeleri ile Doğu Akdeniz’de enerji aramaları yanında ayrıca batılı ülkelerle askeri iş birlikleri içine de girmişlerdir.

Türkiye, Doğu Akdeniz’deki enerji arama faaliyetlerinde hem kendi menfaatlerini savunmak hem de bölgesel istikrarı sağlamak adına önemli bir aktördür. Ancak, bölgedeki ülkeler arasında bu enerji kaynakları üzerindeki egemenlik tartışmaları, Türkiye’nin de içinde bulunduğu bir dizi jeopolitik gerilimi beraberinde getirmiştir. Türkiye’nin, Yunanistan ve GKRY ile olan deniz sınırı anlaşmazlıkları, son yıllarda giderek daha önemli hale gelmiştir. Doğu Akdeniz’deki deniz sınırlarının belirlenmesi, bölgedeki enerji kaynaklarının keşfi ve petrol-gaz arama faaliyetleri üzerinden büyük bir gerilime yol açmıştır. Türkiye, özellikle Kıbrıs açıklarında ve Doğu Akdeniz’deki deniz sınırlarında kendi haklarını savunmuş ve bu alanda yaptığı denizaltı keşif faaliyetleriyle de dikkat çekmiştir. Yunanistan ile Türkiye arasındaki anlaşmazlıklar, kıta sahanlığı, deniz yetki alanları ve MEB üzerindeki hak iddiaları nedeniyle giderek daha karmaşık hale gelmiştir. Bu anlaşmazlıklar, aynı zamanda Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerini ve Batı ile olan ittifaklarını da etkilemektedir. Türkiye; Yunanistan ve GKRY’nin hidrokarbon rezervlerine yönelik faaliyetlerde, Türk kıyılarındaki ve Kıbrıs Adası açıklarındaki haklarını savunmada ısrarcı olmuştur. Türkiye’nin, özellikle Kıbrıs’ın doğusunda ve Libya ile yaptığı deniz sınırı anlaşması çerçevesinde bölgede aktif bir rol üstlenmesi hem bölgesel hem de küresel güçlerle ilişkileri yeniden şekillendirmede önemli bir adım olmuştur.

Türkiye’nin Suriye, Libya ve Doğu Akdeniz gibi konularda yalnızlaştırılmaya çalışıldığı bir dönemde, Mısır ile yaşanan siyasi kriz, ülkenin bölgesel güvenliği açısından bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. 2019 yılında Türk askerinin Libya’ya konuşlandırılması kararı, Mısır tarafından olumsuz karşılanmış ve bu durum, ülkenin ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit şeklinde yorumlanmıştır. Türkiye ile Mısır arasındaki diğer bir gerilim ise Libya iç savaşında iki ülkenin farklı tarafları desteklemesidir. Türkiye, Ulusal Mutabakat Hükümeti’ni (UMH) desteklerken, Mısır ise Hafter’i taraf olarak seçmiştir. Ancak 2020 yılı itibarıyla, Türkiye ve Mısır arasındaki ilişkilerde bir yumuşama dönemi başlamıştır. 2013’ten sonra ilk kez iki ülkenin üst düzey yetkilileri arasında istihbari, diplomatik ve ekonomik alanlarda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve Mısır arasındaki ilişkilerin iyileşme sürecinin devam etmesi, özellikle Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanları meselesi açısından büyük önem taşımaktadır (Gidemen & Ateş, 2022). Mısır ile ilişkilerde yaşanan yumuşama süreci, bu bağlamda her iki ülkeye kritik bir fırsat sunmaktadır. Türkiye ve Mısır’ın yaklaşması, bölgedeki deniz yetki alanları, enerji arama ve çıkarma faaliyetlerinde her iki ülkenin birlikte hareket etmelerini mümkün kılabilir. Bu tür bir iş birliği, özellikle Yunanistan ve GKRY ile olan gerilimleri azaltabilir ve deniz sınırları üzerindeki anlaşmazlıkları çözme potansiyeli taşıyabilir.

Suriye’deki yeni yönetimin etkisiyle de bölgedeki gelişmeler yeniden şekillenecektir. 2024 sonunda Hayat Tahrir el-Şam’ın (HTŞ) rejimi devralarak yeni bir hükümet kurması, Suriye’nin dış politikasında önemli değişikliklere yol açacaktır. Suriye’nin kuzeyindeki askeri varlığını sürdürmekle birlikte Türkiye’nin yeni yönetimle nasıl bir ilişki kuracağı, bölgedeki dengeler belirleyecektir. Suriye’nin enerji kaynaklarının yönetimi, Doğu Akdeniz ve çevresindeki enerji geçiş yollarının kontrolü açısından Türkiye için önemli bir stratejik hedef olabilir. Suriye ve Libya’da yaşanan gelişmeler, Türkiye’nin Güneybatı Asya’daki rolünü pekiştirebilir. Mısır ve Türkiye arasında daha derin bir iş birliği ve olası bir ittifak, bölgedeki diğer aktörlerle (ABD, Rusya, AB) ilişkileri yeniden şekillendirebilir. Aynı zamanda, bölgesel güvenlik iş birlikleri ve enerji transfer hatları üzerinde de önemli değişiklikler yaşanabilir.

Türkiye’nin, özellikle Mısır ve Libya ile yapacağı ortak anlaşmalar, Doğu Akdeniz’deki enerji güvenliği ve ticaret yolları açısından kritik bir rol oynayacaktır. Bunun yanı sıra, Suriye’deki yeni yönetimin tutumu, Türkiye’nin bölgedeki etkisini doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Yeni yönetimle diplomatik ilişkilerin kurulması, Türk tarafının Suriye’nin kuzeyindeki etkisini artırması açısından önemli olabilir. Suriye yönetiminin Türkiye ile daha yakın ilişkiler kurma eğiliminde olması, bu bölgedeki güvenlik ve siyasi denklemleri değiştirebilir. Bu bağlamda Türkiye’nin bölgedeki enerji güvenliği, sadece ekonomik değil aynı zamanda siyasi ve askeri düzeyde de büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye’nin enerji politikalarını şekillendiren jeopolitik faktörlerin, bölgedeki uluslararası ilişkilerle bağlantılı olarak inceleneceği bu çalışma, Doğu Akdeniz’deki politik

ve askeri gelişmeleri ele alarak, bölgedeki enerji güvenliği, jeopolitik rekabet ve stratejik iş birliklerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bölgedeki hidrokarbon kaynaklarının keşfi ve askeri girişimler, uluslararası aktörlerin siyasi, ekonomik ve askeri stratejilerini şekillendirirken, mevcut literatürde bu dinamiklerin kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı ve bölgesel iş birliklerinin, bölgedeki güç dengeleri ve uluslararası ilişkiler üzerindeki etkileri hâlâ tam olarak aydınlatılamamıştır. Dolayısıyla bu çalışma, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji stratejilerinin mevcut durumunu analiz etmek ve bölgedeki rekabetin Türkiye'nin enerji politikaları üzerindeki etkilerini incelemek adına akademik literatüre yapacağı katkı bakımından önemli görülmektedir.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, Doğu Akdeniz'de nüfuz elde etmeye çalışan ülkelerin stratejik, politik ve askeri hedefleri ile askeri girişimleri ve iş birliklerini bölgedeki politik ve askeri gelişmeler ışığında değerlendirmektir. Bu bağlamda çalışma, hidrokarbon kaynak keşifleri, stratejik ve politik faktörler ile askeri girişimler ve iş birliklerini konu edinmektedir. Çalışma, Doğu Akdeniz'in enerji güvenliği ve jeopolitiği konusunda bölgesel ve uluslararası aktörlerin siyasi, ekonomik ve askeri stratejilerini siyasi coğrafya ve enerji coğrafyası perspektifinden ele alarak literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu makalede, nitel araştırma yöntemleri kapsamında durum çalışması (case study) ve doküman analizi (document analysis) metodlarından yararlanılmıştır. Nitel araştırma, belirli bir olgu veya konu hakkında daha derin bir anlayış elde etmek için sayısal olmayan verileri toplamaya ve analiz etmeye odaklanan bir araştırma metodolojisidir (Creswell, 2013). Durum çalışması, belirli bir olayın detaylarını tanımlamak, olası açıklamalar geliştirmek ve değerlendirme yapmak için kullanılan bir yaklaşımdır (Büyüköztürk vd., 2016). Bu yöntemde araştırmacı, olayın bağlamını ve dinamiklerini kapsamlı bir şekilde inceleyerek, karmaşık yapıları anlamayı amaçlamaktadır. Doküman analizi ise anlamı ortaya çıkarmak, anlayış kazanmak ve ampirik bilgi üretmek amacıyla farklı türde belgelerden (bilimsel raporlar, fotoğraflar, medya yayınları vb.) faydalanan sistematik bir yöntemdir. Bu yöntem, araştırmacıya mevcut yazılı materyaller aracılığıyla tarihsel ve güncel olaylara dair kapsamlı bir bakış açısı sağlar (Bowen, 2009). Araştırmada, birincil veri kaynakları olarak gazete haberleri, resmî kurumların yayınları ve uluslararası enerji ajanslarının raporları kullanılmıştır. Ayrıca, ikincil veri kaynakları olarak bilimsel makaleler, kitaplar ve akademik dergilerden yararlanılmıştır. İkincil kaynakların kullanımı, daha önce yapılmış araştırmaların ve literatürün ışığında konuya derinlemesine bir bakış açısı kazandırmaya katkı sunmaktadır. Bu kaynaklar, konuya dair güncel ve doğrudan bilgi sağlayarak araştırmanın temelini oluşturmuştur. Elde edilen veriler titizlikle analiz edilerek, makalede ortaya konan argümanlar desteklenmiştir.

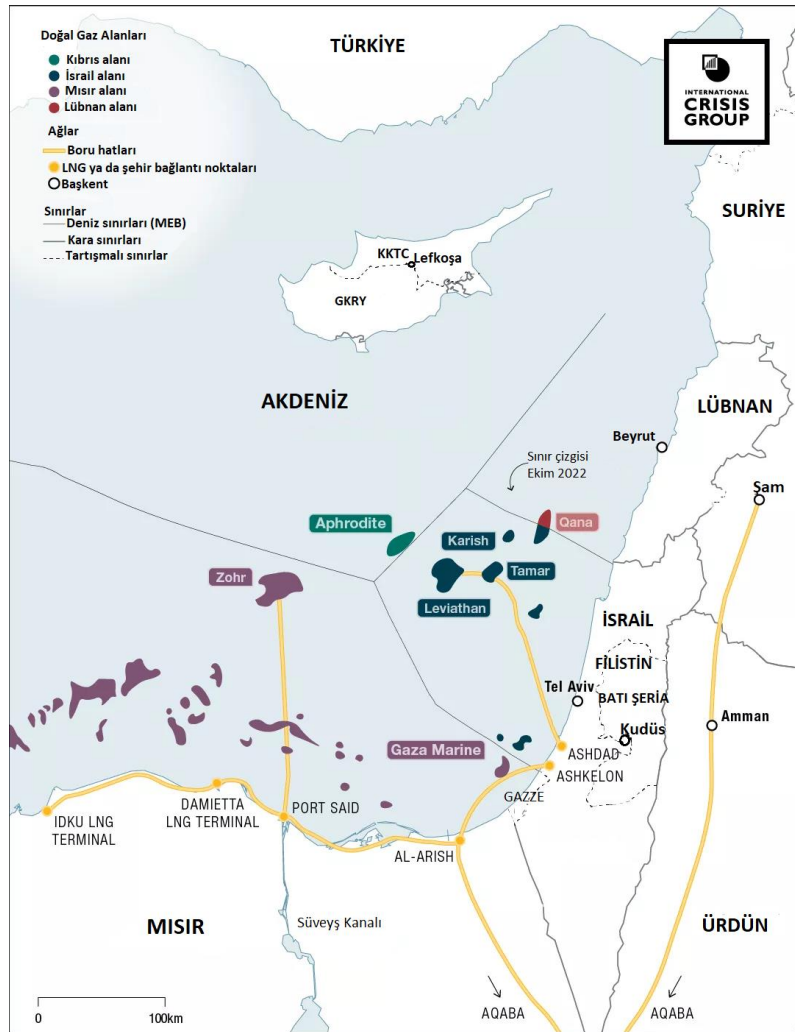
3. DOĞU AKDENİZ ENERJİ KEŞİFLERİ VE DEVLETLER ARASI İŞ BİRLİKLERİ

3.1. Doğu Akdeniz Enerji Keşifleri

Doğu Akdeniz'de ilk doğal gaz keşifleri sırasıyla 1967'de ve 1969'da Mısır'ın Nil Deltası'nda Abu Madi ve Abu Qir sahalarında gerçekleştirilmiştir. Daha sonra 1980'li yıllarda Nil Deltası'nın açık deniz alanlarındaki keşiflerle yatırımlar artmıştır (Stanić & Karbuz, 2020). 1998-1999 yıllarında Mısır'ın 36,4 trilyon fit küp (tcf) olan doğal gazı, büyük keşifler sonucu 2008-2009 döneminde yaklaşık 77,2 tcf'ye yükselmiştir. 2000 yılında Gazze kıyılarından 25-30 km uzaklıkta 1,4 trilyon metreküp (tcm) dolayında doğal gaz rezervleri keşfedilmiş ve Gazze deniz sahasına iki kuyu açılmıştır. Bu sahanın geliştirme planı 2002'de onaylanmış, üretime ise 2006'da başlanmıştır. Ancak İsrail, buradaki doğal gazın önce Aşkelon'a pompalanması daha sonra Gazze'ye ulaşması konusunda ısrarcı olduğu için sahanın geliştirilmesine, çalışmaların ilerlemesine izin vermemiştir. İsrail'de petrol arama girişimleri 20. yüzyılın ortalarında başlamış, ancak ticari değere sahip bir sahanın keşfi 21. yüzyıla kadar gerçekleşmemiştir (Khadduri, 2012). Açık denizlerde hidrokarbon arama teknolojisinde meydana gelen gelişmelerle beraber yeni keşifler için çalışmalar hızlanmıştır. Noble Energy, 1988'de İsrail'de faaliyetlerine başlamıştır. İsrail, 2000 yılında Mari-B doğal gaz sahasının (yaklaşık 42 milyar metreküp (bcm) keşfedilmesiyle yerel bir doğal gaz kaynağına kavuşmuştur. Bu keşiften sonra Noble Energy ve Delek, Tamar ve Leviathan sahalarında iki büyük doğal gaz alanı keşfetmiş, İsrail, açık denizde doğal gaz arama faaliyetlerini sürdürmüştür.

2013'e kadar bu en büyük derin deniz doğal gaz keşifleriyle birlikte İsrail, enerji ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamaya başlamıştır (Tagliapietra & Mattei, 2013).

Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon yatakları, bölge ülkelerinin enerji bağımsızlığı ve ekonomik gelişim planlarında kritik bir rol oynamaktadır. USGS (ABD Jeolojik Araştırma Kurumu) (2010), petrol ve doğal gaz kuyularından, saha üretiminden elde edilen ticari verilere dayanarak Doğu Akdeniz'de takribî 250.000 km²'lik bir alanı kapsayan Nil Deltası havzasında son derece zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının olduğunu öngörmüştür. Bölgedeki doğal gaz keşifleri bakımından esas dönüm noktası Noble Energy ve ortaklarının 2009'da İsrail açık denizinde Tamar sahasını (250 bcm) keşfetmesiyle yaşanmıştır. Ardından 2010'da İsrail -Leviathan (476 bcm) ve 2011'de Kıbrıs açıklarındaki Afrodit (140-220 bcm) keşifleri yapılmıştır (Tagliapietra & Mattei, 2013) (Şekil 1). 2009'dan 2012'ye kadar İsrail ve GKRY tarafından toplam 980 bcm (35 tcf) içerdiği tahmin edilen büyük doğal gaz keşifleri, arama faaliyetlerinde heyecan yarattığı gibi potansiyelin çok büyük olduğu yönünde değerlendirmelere de yol açmıştır (Darbouche vd., 2012).

Şekil 1- Doğu Akdeniz doğal gaz alanları (ICG, 2023'den geliştirilerek).

Figure 1- Eastern Mediterranean natural gas fields.

Enerji şirketlerinin, 2009'da İsrail'e ait Tamar, 2010'da Leviathan, 2012'de Tanin'de yaptığı keşifler içinde en büyük doğal gaz keşfi Leviathan'dadır (Tablo 1). Türkiye ve KKTC'nin kendi MEB alanında potansiyel rezervlerin 2,3 tcm doğal gaz ve 548 milyon varil ham petrol olduğu öngörülmüştür (Peker vd., 2019). Nil Deltası havzasında iki petrol sahası (yaklaşık 1,8 milyar varil petrol) ve 126 doğal gaz alanı (223.242 tcf doğal gaz, yaklaşık 6 milyar varil sıvı doğal gaz (LNG)) olduğu belirlenmiştir (USGS, 2010). 2009'dan bu yana İsrail ve Kıbrıs Adası'nın çevresinde (8 milyar varil petrol), Girit'in güney ve güneydoğusunda bulunan ve "Herodot"

olarak isimlendirilen alanda (1,5 ve 2 tcm olmak üzere toplam 3,5 tcm doğal gaz) son derece önemli keşifler yapılmıştır (Yaycı, 2012). Mısır'da 2015'te açık deniz Zohr sahasında zengin doğal gaz alanları tespit edilmiştir. 2017 yılında Zohr sahasındaki yeni keşiflerle bölgenin gelişimi hızlanmış, 2018 yılının sonunda ise bölgede 2400 bcm'den fazla doğal gaz keşfedilmiştir. Aynı yıl Total ve Eni şirketlerinin çalışmalarıyla "Calypso doğal gaz sahası" keşfedilmiş, buradaki potansiyel rezervin "Zohr sahası" kadar önemli olduğu belirtilmiştir. 2019'da ExxonMobil, Glaucus sahasında yaklaşık 142 bcm ile 227 bcm doğal gaz rezervi tespit etmiştir (Harunoğulları, 2020a).

Tablo 1- Doğu Akdeniz'de keşfedilen ve tahmini doğal gaz rezervleri (1999-2013).
Table 1 - Discovered and estimated natural gas reserves in the Eastern Mediterranean (1999-2013).

Ülke	Saha	Keşif Yılı	Kanıtlanmış Doğal Gaz Rezervi (bcm)	Tahmini Rezerv (tcf)	Hissedar Şirketler	İlk Gaz Üretimi (Yıl)
İsrail	Leviathan*	2010	476	17-20	Noble Enerji (% 39.66) DelekDrilling(%22.67) Avner Oil Exploration %22.67 Ratio Oil (%15)	2016
İsrail	Tamar	2009	250	9.7	Noble Enerji (% 36) Isramco (%28.75) Delek Grup (%31.25) Dor Gas (%4)	2013
GKRY	Aphrodite	2011	140-220	3-9	Noble Enerji (% 70) Delek Grup (%30)	2017
İsrail	Tanin	2012		1.2	Noble Enerji (% 47.06) Delek Grup (%52.94)	--
İsrail	Mari-B	2000	42	1.1	Noble Enerji (%47.1) Delek Grup (%52.9)	2004
İsrail	Noa	1999		0.04	Noble Enerji (%47.1) Delek Grup (%52.9)	2012
Filistin	Gaza Marine	2000	28	1.00	BG (%60) CCC (%30) PIF (%10)	--
İsrail	Dalit	2009		0.35-0.5	Noble Enerji (% 36) Isramco (%28.75) Delek Grup (%31.25) Dor Gas (%4)	2013
İsrail	Dolphin	2011		0.08	Noble Enerji (% 39.66) Delek Grup (%45.34) Ratio Oil (%15)	--
İsrail	Shimshon	2012		0.27-0.55	ATP Oil ve Gas (%40)** Isramco (%50) Modiin Enerji (%10)	--
İsrail	Karish	2013		1-1.5	Noble Enerji Delek Group	-

Notlar:

* Woodside'a % 30'luk alan tamamlandığında, şirket hisseleri %30 Noble, %30 Delek Grup ve %10 Ratio Oil şeklinde olması planlanmıştır.

**ATP Oil 2012'de 11. kısımdaki gaz alanlarında başarısız olmuş ve varlıkları İsrail mahkemeleri tarafından ele geçirilmiştir.

Kaynak: Darbouché vd., 2012; Schaffer, 2011; Tagliapietra & Mattei, 2013; LNRG Technology, 2023.

3.2. Bölgesel iş birlikleri ve Anlaşmalar

2010 yılında İsrail ve GKRY, MEB sınırlandırılması konusunda anlaşmış, daha sonra Yunanistan hızla bu ittifaka katılmış ve 2013'te bu ülkeler gelecekteki iş birliği beklentisiyle bir enerji mutabakatı zaptı imzalamıştır. Ocak 2016'da İsrail, Yunanistan ve GKRY "istikrar, güvenlik, refah ve barış" konusundaki ortak taahhütlerini ilan etmek için ilk üçlü zirvede bir araya gelmiştir. Sonraki altı toplantıda "turizm, ekonomi, iletişim, siber teknoloji, askeri iş birliği ve enerji" alanlarında üçlü anlaşmalar imzalamışlardır. Mısır ve GKRY 2003'te MEB anlaşmaları yapmış, daha sonra Mısır, Yunanistan ve GKRY arasında Kasım 2014'te Kahire'de enerji iş birliği, deniz sınırı

müzakereleri ve bölgesel güvenlik taahhütlerini içeren ilk üçlü toplantı gerçekleştirilmiştir. İsrail, Mısır, Kıbrıs ve Yunanistan bir araya gelerek açık deniz hidrokarbon kaynaklarının ekonomik getirilerini en üst düzeye çıkarmayı hedeflemiştir. Bu ülkeleri birbirleriyle iş birliğine dayalı bir ortaklık kurmaya iten etkenler, ekonomik fırsatlar yanında enerji iş birliği ve bölgedeki jeostratejik dinamiklerin önemli ölçüde değişmesidir. Türkiye'nin, transatlantik ittifaklar, İsrail ve Mısır gibi diğer ABD ortaklarıyla yaşadığı anlaşmazlıklar da artmıştır. Türkiye'nin bölgedeki güçlü etkisine karşı İsrail, Mısır, Yunanistan ve GKRY arasındaki iş birlikleri güçlendirilmeye çalışılmıştır. 2018 Şubat'ta Mısır ile İsrail arasında on yıllık tahmini on beş milyar dolar değerinde bir doğal gaz ihracat anlaşması imzalanmış, anlaşma Aralık 2019'da tamamlanmıştır (Mitchell, 2020).

Doğu Akdeniz'de enerji ve güvenlik konularında bölgesel iş birlikleri giderek artmaktadır. Türkiye, Libya ve KKTC ile ortak projeler yürütürken, Yunanistan, GKRY, Mısır ve İsrail gibi ülkeler de iş birliği yaparak enerji konsorsiyumları oluşturmuştur. Doğu Akdeniz Gaz Forumu (EMGF) bu iş birliklerinin en önemli platformlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Ocak 2019'da Mısır, Yunanistan, GKRY, İsrail, İtalya, Ürdün ve Filistin Yönetimi'ni temsil eden enerji bakanları, Doğu Akdeniz'de bölgesel iş birliğini güçlendirmek ve enerji kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla EMGF'yi kurmak üzere Kahire'de bir araya gelmiştir. Forum kurulduktan sonraki iki yıl içinde küresel ve bölgesel gelişmeler süreci yavaşlatmış, doğal gaz fiyatlarındaki düşüşler, küresel arz fazlalığı gibi nedenlerle enerji şirketleri harcamalarını azaltma yoluna gitmiştir. İsrail EMGF'yi, Avrupa ve Güneybatı Asya'daki komşularıyla artan ekonomik, diplomatik ve stratejik iş birliğini hedefleyen geniş bir bölgesel politikanın temel taşlarından biri olarak görmüştür (Mitchell, 2020). Türkiye, Suriye, Lübnan bu oluşumun dışında tutulmuş, büyük bir bölgesel güç olan Türkiye'ye karşı ülkeler aralarında bir güç birliği inşa etmeye çalışmışlardır. Buna karşılık Türkiye bölgede iddialı bir bölgesel politika izlemiş, Doğu Akdeniz'deki stratejik noktalara keşif gemilerinin güvenliğini sağlayacak savaş gemileri konuşlandırmıştır.

Kasım 2019'da Libya ile yaptığı MEB anlaşması ile Türkiye, Mavi Vatan doktrini ile ortaya koyduğu politikalarını Doğu Akdeniz'de uygulamaya başlamıştır. Mavi Vatan, "Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve menfaatleri doğrultusunda ilan edilmiş ya da ilan edilmesi öngörülen Türk Deniz Yetki Alanlarının tümü" olarak tanımlanmaktadır. Mavi Vatan haritası (Şekil 2), uluslararası deniz hukukunun ilgili mahkeme kararlarından kaynaklanan "hakkaniyet" prensibi ile birlikte, "orantılılık", "kapatmama" ve "coğrafyanın üstünlüğü" gibi temel prensiplere uygun olarak deniz sınırlarının belirlenmesinde adaletli ve dengeli bir yaklaşımla oluşturulmuştur (Yaycı, 2022). Söz konusu prensipler, deniz alanlarının paylaşılmasında eşitlik sağlanmasını ve doğal coğrafi özelliklerin dikkate alınmasını esas almaktadır.

Şekil 2- Türkiye'nin Mavi Vatan sınırları
Figure 2- Türkiye's Blue Homeland borders

GKRY-Mısır (2003), GKRY-Lübnan (2007), GKRY-İsrail (2010) MEB anlaşmalarıyla bölgeyi kapsayan iki farklı bloktan oluşan bir yapı ortaya çıkmıştır. İlk bloğu, GKRY, Yunanistan, İsrail, Lübnan ve Mısır oluştururken, ikinci blok ise Türkiye, KKTC ve Libya'dan oluşmuştur. 2020 yılında, Yunanistan ve Mısır arasında bir deniz yetki alanı (MEB) sınırlandırma anlaşması daha imzalanmıştır. Rusya'nın, Ukrayna'ya yönelik başlattığı askeri harekate tepki olarak Avrupa ülkelerine karşı uyguladığı doğal gaz temini politikası, özellikle doğal gaz açısından Rusya'ya büyük ölçüde bağımlı olan Avrupa devletlerinde enerji tedarikine ilişkin ciddi sorunlar yaratmıştır (Denizli vd., 2023). Yüksek enerji ithalatı yapan Avrupa ülkelerinin Rusya'ya bağımlılığını azaltacak hidrokarbon kaynaklara sahip olan Doğu Akdeniz, AB için her geçen gün daha değerli hale gelmektedir. Avrupa'nın en büyük üç doğal gaz tedarikçisi Norveç, Cezayir ve Rusya'dır. AB, 2021 yılında doğal gazın %83'ünü ithal etmiştir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden bu yana AB'ye giden Rus gazının ithalatı önemli ölçüde azalmıştır. Bu durum, ABD'den yapılan sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithalatıyla telafi edilmeye çalışılmıştır. Ocak ve Kasım 2022 arasındaki dönemde AB doğal gaz (doğal gaz +LNG) ithalatının %24,65'ini Rusya'dan, %24,93'ünü Norveç'ten, %11,62'sini Cezayir'den, %13,09'unu diğer ülkelerden; LNG ithalatını çoğunlukla ABD, Katar ve Nijerya'dan (%25,72) gerçekleştirmiştir (European Council, 2023).

Avrupa enerji güvenliği stratejisi; dış tedarikçilerin çeşitlendirilmesi, Rus gazına alternatiflerin çoğaltılması (Norveç ve Kuzey Afrika'dan doğal gaz ithalatının artması), Hazar Havzası'ndaki üretim alanlarına (Güney Koridoru) giden bir boru hattının inşası ve Kuzey Amerika, Avustralya ve Katar'dan LNG tedarikinin sağlanması şeklinde ifade edilebilir (EU Communication COM, 2014). AB'nin Rusya'dan ithal ettiği doğal gaz, 2021'de 150 bcm iken sonraki yıllarda bu miktarda %71 düşüş yaşanarak miktar 43 bcm'ye gerilemiştir. Bu gerilemedeki en önemli etken Rusya-Ukrayna savaşıdır. AB ülkeleri, Rus doğal gazına alternatif olacak Kuzey Afrika, Latin Amerika, Hazar Havzası'ndan ithalat yapmaktadırlar. AB, toplam doğal gaz ithalatının %30'unu Norveç, %19'unu ABD, %15'ini Rusya, %14'ünü Kuzey Afrika, %6'sını İngiltere, %5'ini Katar, %4'ünü Azerbaycan, %3'ünü Nijerya'dan, %1'ini Trinidad ve Tobago'dan kalan %3'lük kısmını da diğer LNG tedarikçilerinden sağlamaktadır (AA, 2024). Bölgede büyük ticari ve jeopolitik çıkarları paylaşan Fransa ve İtalya, bölgesel iş birliğini destekleme çabalarına öncülük etmiştir. ABD'nin Asya'ya yönelmesiyle bazı çevreler, Doğu Akdeniz'deki batılı müttefiklerin Rusya, İran ve Çin'in bölgedeki etkisini azaltmada önemli roller üstlenebileceğini ileri sürmüştür (Mitchell, 2020). AB enerji güvenliği stratejisi GKRY ve Yunanistan'daki ulusal gündemlerle etkileşime girmesine rağmen AB'nin Doğu Akdeniz'deki etkisi minimum düzeyde kalmıştır (Prontera, 2017). AB, bölgedeki nüfuzunu devam ettirmek ve enerji güvenliğini garanti altına almak istiyorsa Türkiye'yi yalnızlaştırmak yerine Türkiye ile iş birliği içinde hareket etmelidir (Akbari, 2022). ABD ile GKRY arasında yapılan görüşmelerde Doğu Akdeniz doğal gaz rezervlerinin önemine dikkat çekilerek, ABD'nin GKRY'ye desteğinin önemi üzerinde durulmuştur. ABD, GKRY'yi bölgede lider ve enerji merkezi olma potansiyeli ve "iyi bir güç", "faydalı bir ortak" olarak değerlendirmektedir (Pedi & Kouskouvelis, 2019).

4. DOĞU AKDENİZ STRATEJİSİ VE JEOPOLİTİK HEDEFLER

4.1. Doğu Akdeniz'de Stratejik Rekabet

Günümüz dünyasında devletler, dış politikalarını ve uluslararası ilişki stratejilerini, enerji politikalarını temel alarak belirlemektedirler. 21. yüzyılın başlarından bu yana dünyadaki enerji kaynak alanları ve yolları üzerindeki rekabet yoğunlaşmış, bu durum enerji güvenliği ile ilgili jeopolitik mevzuların da daha fazla tartışılmasına yol açmıştır. Küresel güçler, hem politik hem de ekonomik alanda otoritelerinin devamı için enerji rezerv alanları ve transit güzergâhları üzerindeki nüfuzlarını artırmak maksadıyla yeni politikalar üretmekte ve iş birlikleri kurmaktadırlar. Doğu Akdeniz, küresel enerji talebi ve zengin enerji rezervleri (petrol, doğal gaz ve özellikle geleceğin enerji kaynağı olacak gaz hidratlar) bakımından yeni dünya düzeninin dönüm noktasını teşkil edecek bir öneme sahiptir. Dünya ülkelerinin enerji kaynaklarına erişim ile ilgili uyguladıkları stratejilerin farklılığı nedeniyle karşılıklı bağımlılık hâli çeşitli şekillerde çatışmalara yol açabilmektedir.

Bölge üzerinde jeoekonomik (Luttwak, 1990) hedefleri olan devletler, bölge ile ilgili jeostratejik (Schuman, 1942) politikalar geliştirmekte ve bu politikaları hayata geçirme çabası içinde bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'de 2009 yılı ve sonraki yıllarda gerçekleştirilen büyük doğal gaz keşifleri ve muhtemel rezervler bölgedeki ekonomik, politik, jeopolitik dengeler üzerinde önemli bir etki göstermiştir. Bu husus bölge dışı devletlerin (ABD, AB

ülkeleri, Rusya ve Çin) de ilgisini çekmiştir. Havzadaki enerji kaynakları, bölge üzerinde hem küresel hem de bölgesel güçler arasında yapılan iş birliklerini, anlaşmazlıkları ve rekabet ortamını körüklemiştir. Doğu Akdeniz’de keşfedilen zengin hidrokarbon kaynaklar, küresel ve bölgesel güçler arasında rekabete yol açmış bölge, küresel güçlerin askeri, ticari ve enerji alanlarındaki politikalarının uygulandığı coğrafi bir saha haline gelmiştir. Bu sebeple bölgede jeopolitiğin ve büyük güç rekabetinin etkileri net bir şekilde görülmektedir.

Yeni keşfedilen hidrokarbon kaynakların ulusal ekonomiye entegrasyonunu ve aynı zamanda enerji arzını sağlamak, Doğu Akdeniz’deki kıyıdaş devletlerin öncelikli ulusal güvenlik hedeflerinden biri haline gelmiştir (Mevlütöğlu, 2014). 2000’li yıllara gelindiğinde Doğu Akdeniz’deki enerji kaynakları, Rusya’nın ABD’ye karşı meydan okuyan bir güç haline gelmesi ve Suriye’deki istikrarsızlık, bölgenin uluslararası sistemde anarşik bir yapıya bürünmesine yol açmıştır (Oylumlu, 2024). 2011’deki iç savaşın ardından Suriye’deki durum, 2020’ler itibarıyla önemli bir değişim sürecine girmiştir. 2024 yılında Suriye’nin yeni yönetimiyle birlikte, bölgedeki siyasi ve askeri denklemler yeniden şekillenmeye başlamıştır.

2000 yılında Filistin’in Gazze deniz yetki alanındaki Gaza Marine’de tahmini 1 tcf olan doğal gazın keşfi bölgedeki tartışmaların bir örneğini teşkil etmektedir. Bu sahadaki doğal gaz satışından elde edilen 1 milyar dolardan fazla olduğu öngörülen potansiyel gelir, Filistin ekonomisini yeniden canlandırmak ve Orta Doğu’da barış sürecini ilerletmeyi sağlayacak potansiyel bir yakıt olarak görülmüştür. Ancak İsrail, güvenlik kaygılarını gerekçe göstererek sahanın geliştirilmesi ile ilgili çalışmaları engellemiş (Darbouche vd., 2012), Filistin’in saha üzerindeki hukuki hakkını göz ardı ederek buradaki doğal gazı illegal bir şekilde kendi yetki alanı içine almıştır. İsrail ile Lübnan arasında süregelen deniz sınır anlaşmazlığı, İsrail ile Arap komşular arasında devam eden çatışma, İsrail’in Filistin topraklarını işgali, İsrail’in 7 Ekim 2023’ten bu güne Filistin halkını orantısız bir güçle bombalaması, hava saldırıları ve kara harekâtları ile binlerce sivil katletmesi, Filistin halkını zorla göçe tabi tutması, Gazze’ye ve Lübnan’a havadan ve karadan askeri müdahalesi ve İsrail’in Filistin halkına uyguladığı soykırım bu hukuksuzluğun somut sonuçları olarak değerlendirilmektedir.

Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının paylaşımı konusundaki rekabet, yalnızca bölge ülkelerini ilgilendiren bir mesele olmaktan çıkmış, aynı zamanda AB ülkeleri, ABD Rusya ve Çin gibi enerji alanında etki alanlarını genişletmeyi amaçlayan güçleri de kapsayan uluslararası bir boyut kazanmıştır. Güneybatı Asya ve Kuzey Afrika’daki etnik ve mezhepsel çatışmalar, ülkelerdeki siyasi istikrarsızlıklar, bölgede etkin olan büyük petrol ve doğal gaz şirketleri arasındaki rekabet, ABD ve AB ülkelerinin (özellikle Fransa), Rusya ve Çin’in bölge devletleri üzerindeki etkin gücü ve nüfuzu, stratejik konumlandırma, ülkeler arasındaki anlaşma ve anlaşmazlıklar, buradaki büyük güç rekabetinin bir özelliği haline gelmiştir. Doğu Akdeniz’deki enerji kaynakları yalnızca bölgede ülkelerarası rekabeti körüklemekle kalmamış, aynı zamanda çeşitli devlet ve devlet dışı aktörler arasında diyalog ve sorun çözme çabalarını da teşvik etmiştir. Bölgesel güvenlikleştirmeye sebep olan bu gelişmenin, aynı zamanda yeni bir diyalog ortamı ve iş birliği çerçevesinin oluşturulmasına zemin hazırlaması şaşırtıcı değildir.

4.2. Doğu Akdeniz Jeopolitik Hedefler

Doğu Akdeniz’de açık deniz hidrokarbonlarının keşfi, bölgenin jeopolitik dinamiklerini dönüştüren önemli bir katalizör olmuştur. Bu keşif, bölgesel ittifakların yeniden şekillenmesine ve deniz sınırlarıyla ilgili anlaşmazlıkların daha da derinleşmesine yol açmıştır. Kendi hak iddialarının diğer aktörler tarafından sorgulanmasından endişe duyan birçok devlet, deniz kuvvetleri kapasitelerini artırma yoluna gitmiştir (Mitchell, 2020).

Rusya, Suriye’de 1971’den bu yana bulunan “Tartus Deniz Üssü”nün genişletilmesi ve Suriye hükümetiyle 2017’de yapılan 49 yıllık anlaşma yanında 2015’te inşa edilen Hmeymim Hava Üssü ile Doğu Akdeniz’de güçlü bir donanma konuşlandırmıştır (TASS Russian News Agency, 2017). Rusya, 2000’den sonra değişen uluslararası talepler doğrultusunda, Doğu Akdeniz’deki çıkarlarına uygun olarak Suriye’deki varlığını güçlendirecek siyasi, ekonomik ve askeri adımlar atmış, İran, Türkiye, İsrail ve diğer bölge ülkeleriyle iş birliğini arttırarak ABD’ye karşı bölgedeki etkisini göstermeye başlamıştır. Akdeniz’e açılan tek Sovyet deniz üssü olma özelliğini taşıyan Tartus, Doğu Akdeniz’deki petrol ve doğal gaz rezervleri göz önüne alındığında daha da kritik bir hale gelmiştir. Enerji kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı olan Rusya’nın bölgedeki varlığı, büyük ölçüde Tartus Deniz Üssü’ne

dayanmıştır. Bu stratejik üsse sahip olmak, Rusya'nın yeni enerji denkleminde dışlanmasını önlemenin yanı sıra, bölgede güçlü bir müttefike sahip olma avantajı açısından da önemli görülmüştür (Oylumlu, 2024).

Rusya, NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) ve ABD'nin bölgedeki deniz üstünlüğüne karşı güney kanatlarını korumak için Akdeniz coğrafyasını kullanmaya yönelmiştir. Rusya'nın Akdeniz stratejisi, temelde üç hedefe odaklanmıştır:

1. Akdeniz'deki konumunu kullanarak ABD'nin ve Avrupa ülkelerinin bölgedeki etkinliğine karşı küresel güç olarak statüsünü kuvvetlendirmek ve Suriye rejimine destek sağlamak,
2. Deniz filosu için liman erişimini arttırmak, böylece bölgedeki müttefiklerini güvence altına almak (bu amaçla Mısır, GKRY, Yunanistan ve diğer ülkelerle iş birliği çabaları sonuç vermiştir),
3. Bölgede deniz üsleri kurmak (Suriye'de Tartus limanında deniz üssü, Hmeymim'de hava üssü kurmuştur) (Gorenburg, 2019).

Moskova'ya göre Akdeniz Havzası, Rusya'nın ulusal çıkarlarına yönelik temel tehditlerin merkezinde yer almaktadır. Rusya'nın Akdeniz'deki deniz stratejisi "kalıcı bir temelde" bir "Deniz Kuvvetleri Görev Gücü" kurmak olarak belirtilmiştir. Rusya'nın 2013'ten itibaren Akdeniz'de kalıcı bir deniz filosu konuşlandırması, sadece Rus çıkarlarını korumak değil, aynı zamanda Moskova'nın küresel etkisini güçlendirmeyi amaçlayan geniş kapsamlı stratejik bir hamleyi temsil etmektedir. Rusya'nın temel amacı; kendi perspektifine göre, NATO ve bölgesel aktörler üzerinde tam kontrol sağlamaktan ziyade caydırıcılık oluşturmak ve stratejik üstünlük elde etmektir. Bunun yanında Akdeniz filosunun oluşturulması ve Levant ile Kuzey Afrika'daki hava ve deniz üsleri ağıyla desteklenmesi, NATO'nun bölgedeki hâkimiyetini kısıtlamak ve Rusya'ya bu sulara serbest hareket etme kapasitesi kazandırmaktır (Blank & Kim, 2021). 2024 yılının başından itibaren Rusya, Libya'daki asker sayısını artırma yoluna gitmiş, Tartus Limanı'ndan Libya'nın Tobruk Limanı'na yoğun bir askeri sevkiyat gerçekleştirmiştir. Rusya, bölgede üç önemli stratejik hedefe odaklanmıştır. Bunlar; bölgesel nüfuzunu artırmak, bölgede NATO'yu dengelemek ve küresel ölçekte jeoekonomik rolünü güçlendirmektir. Böylece Libya, Rusya'nın Akdeniz ve Afrika stratejilerinin hem kesişim hem de kilit ülkesi haline gelmiştir (Tanverdi Yaşar, 2024).

ABD, Türkiye'nin Rusya, İran ve Çin ile aynı ekseninde bir araya gelmesini istemediği için Doğu Akdeniz ve KKTC'ye karşı tehdidini yoğunlaştıracak askeri, ekonomik ve politik adımlar atmaktadır. ABD'nin "Stratejik Uluslararası Çalışmalar Merkezi (CSIS)"nin 2018 yılındaki raporuna göre ABD'nin Doğu Akdeniz ve Güneybatı Asya ile ilgili büyük çıkarları devam etmektedir. Türkiye, Rusya, Çin ve İran bölgede ABD ve müttefiklerini güvence altına alan düzenlemeleri baltalayacak potansiyele sahiptir ve bölgede meydana gelen gelişmeler ABD'nin bölgedeki çıkarlarına zarar vermekte, ABD'nin bölgedeki etkisi azalmaktadır. "ABD'nin Doğu Akdeniz için ortak transatlantik çıkarlara dayanan, Avrupa'nın birliğini ve güvenliğini garanti altına alan, Güneybatı Asya'da daha fazla istikrar sağlayan ve devlet kapasitesini güçlenen çok sayıda devlet dışı aktöre karşı koruyan yeni bir stratejiye ihtiyacı vardır." Bunun için yapılması gereken en önemli hamlelerden biri, Suriye'deki krizin çözülmesi olmuştur. Çünkü bu kriz bölgesel istikrarsızlığın artmasına yol açmış, bu durum ABD'nin müttefiklerini daha fazla zayıflatmaya, Rusya ve İran'ın bölgedeki varlığını da güçlendirmeye devam etmiştir. Bir diğeri ise ABD'nin çıkarları doğrultusunda Avrupa-Atlantik-Türkiye ilişkisine yeniden yatırım yapacak iki yönlü bir stratejinin izlenmesi olmuştur. Ayrıca ABD ile Türkiye'nin bölgedeki hedefleri ve çıkarları arasındaki uçurumu daraltacak şekilde tamamlayıcı unsurların geliştirilmesi, bunun yanında bölgesel aktörlerle stratejik faydalar ve askeri varlıklar sağlamak için alternatif ortaklıkların geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Alterman & Conley, 2018).

Doğu Akdeniz'deki son gelişmeler NATO ve AB açısından büyük bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. ABD'nin Libya ve Suriye'de bıraktığı boşluk Rusya tarafından doldurulmuş ayrıca Çin'in bölgedeki ekonomik ve askeri etkisi artış göstermiştir. Bunun yanında Türkiye ve Yunanistan arasında çözüme kavuşmamış olan deniz sınırları ve açık deniz enerji kaynaklarına erişim konusundaki uzun süredir devam eden gerginlikler, Yunanistan'ın agresif tutumu ile yeni ve tehlikeli bir seviyeye ulaşmıştır (Meyer zum Felde, 2021). Yunanistan'ın Adalar Denizi'ndeki (Ege) adalarla ilgili denizde ve havada onlarca yıldır yürüttüğü kışkırtıcı askeri eylemler batılı ülkeler tarafından desteklenmektedir. Türkiye ve Libya arasında imzalanan MEB anlaşması, 'Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne aykırı olduğu vurgusu yapan batılı ülkeler, Türkiye'nin, deniz yetki alanlarındaki haklarını korumak

adına attığı adımlara kasıtlı bir şekilde tepki göstermektedir. Ayrıca GKRY'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında adanın tek devleti gibi davranması ve KKTC'nin devlet olarak tanınmaması nedeniyle KKTC'nin Akdeniz'deki deniz sınırları yine batılılar tarafından göz ardı edilmekte, Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarındaki haklarını koruma yönündeki girişimleri, AB ve ABD tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Yunanistan ve GKRY AB'ye üye olduklarından AB, Doğu Akdeniz'de askeri ve politik kararlar almakta Türkiye'ye karşı diğer ülkelerle güç birliği içinde hareket etmekte dolayısıyla gerginliğin tarafı olmaktadır.

Doğu Akdeniz'de deniz sınırları, MEB ve hidrokarbon kaynaklarıyla ilgili anlaşmazlıklar ciddi gerilimlere yol açmaktadır. Bu tür ihtilaflar, genellikle tarafların çakışan hak iddiaları ve uluslararası hukukun farklı yorumlanmasından kaynaklanmakta, bu da bölgede artan deniz faaliyetlerine ve gerginliğin tırmanma riskine neden olmaktadır. Kıbrıs meselesi ise bu anlaşmazlıkların merkezinde yer almaya devam etmektedir. Bölgede süregelen ittifaklar yanında yeni ortaklıklar da kurulmaktadır. Bu durum, Yunanistan, GKRY ve İsrail arasındaki güçlenen ilişkilerde ve Rusya ile Türkiye'nin bölgedeki rekabet eden etkilerinde belirgin şekilde görülmektedir. İttifakların oluşumu genellikle ortak güvenlik kaygılarıyla şekillenmekte olup, özellikle deniz sınırları, enerji kaynakları ve terörizm tehdidi gibi konular ön planda yer almaktadır. Doğu Akdeniz'deki askeri faaliyetler, bölgedeki stratejik çıkarlarını korumaya çalışan çeşitli ülkeleri içermektedir. Her aktör, deniz sınırları, enerji kaynakları ve bölgesel güvenlik konularında kendi hedeflerine odaklanmaktadır.

Türkiye ile Mısır arasındaki ilişkiler, 2021 sonrasında önemli bir iyileşme sürecine girmiştir. Bu iyileşme, her iki ülke için ekonomik, enerji ve güvenlik alanlarında stratejik avantajlar sağlamaktadır. Ticaret hacminin artması, enerji iş birliklerinin güçlenmesi ve bölgesel güvenlik konularında ortak çıkarlar doğrultusunda iş birliği yapılması, iki ülkenin ekonomik ve stratejik ilişkilerini pekiştirecektir. Özellikle Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı ve Mısır ile yapılacak olası bir deniz sınırları anlaşması, Türkiye'nin Mavi Vatan stratejisini güçlendirecektir. Böyle bir anlaşma, Türkiye'nin deniz yetki alanlarını güvence altına almasına ve bölgedeki çıkarlarını daha etkin bir şekilde savunmasına olanak sağlayabilir. Türkiye ve Mısır arasındaki iyileşen ilişkiler, bölgesel istikrarı artırabileceği gibi her iki ülkenin de stratejik hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunabilir. Doğu Akdeniz'deki enerji rekabeti ve deniz yetki alanları mücadelesi göz önüne alındığında, Türkiye ile Suriye arasında yapılacak bir MEB anlaşması, bölgedeki dengeleri önemli ölçüde değiştirebilir. Mısır ve Suriye ile yapılacak MEB anlaşmaları, Doğu Akdeniz'deki dengeleri Türkiye lehine değiştirerek bölgedeki enerji rekabetinde Türkiye'yi daha güçlü bir konuma taşıyabilir. Ayrıca Yunanistan, GKRY ve İsrail gibi aktörlerin Doğu Akdeniz'deki tek taraflı iddialarını zayıflatarak bölgede adil bir paylaşımın önünü açabilir. Bölgesel aktörlerin tepkileri ne olursa olsun, Türkiye'nin uluslararası hukuka uygun ve hakkaniyet temelli adımları, bölgede kalıcı bir barış ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunabilir.

5. DOĞU AKDENİZ'DE ASKERİ GİRİŞİMLER VE STRATEJİLER

ABD, AB ülkeleri (özellikle Fransa ve Yunanistan) ve Çin, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarıyla yakından ilgilenmektedirler. Doğu Akdeniz'de enerji alanında askeri ve ekonomik etkilerini artırma amacı güden devletler, bölgede askeri varlıklarıyla bir güç yarışı içindedirler. Bu ülkeler, bölge ülkeleriyle askeri girişimlerde bulunarak, savaş gemileriyle ve askeri teçhizatlarıyla bölgede konuşlanmış, iş birliği yaptıkları ülkelere askeri üsler kurmuşlardır. Bunun yanında bölge ülkeleri ile enerji ve askeri iş birliği anlaşmaları imzalamış, Doğu Akdeniz'de deniz tatbikatları ve eğitimleri sürekli hale getirmiştir. ABD, Doğu Akdeniz'de enerji güvenliği ve jeopolitik çıkarlar doğrultusunda askeri varlığını arttırmaktadır. GKRY ile yapılan iş birlikleri bu kapsamda öne çıkmaktadır. ABD, GKRY'yi enerji güzergâhlarının güvenliği açısından kritik bir üs olarak değerlendirmektedir (AA, 2024). ABD ile GKRY arasındaki silahlandırma anlaşmaları, özellikle son yıllarda Doğu Akdeniz'deki jeopolitik gelişmeler ışığında büyük bir önem kazanmıştır. 2017 yılında ABD Kongresi, "Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act" adlı yasayı kabul ederek, GKRY'ye silah satışına yönelik yasağı kademeli olarak kaldırmaya başlamıştır. Bu yasa, GKRY'nin Amerikan silahları ve askeri teçhizatına erişimini mümkün kılan bir düzenleme getirmiştir. 2019 yılında ise ABD, GKRY'ye yönelik silah ambargosunun kısmi olarak kaldırıldığını duyurmuş ve bu karar, iki ülke arasındaki askeri iş birliğini güçlendirmiştir. Ancak, ABD'nin GKRY ile yaptığı bu silahlandırma anlaşmaları, Türkiye tarafından ciddi şekilde eleştirilmiş ve Kıbrıs'taki Türk varlığına olan tehdidin yanı sıra Türkiye'nin güvenlik endişelerini artıran bir faktör olarak görülmüştür. Bu gelişmeler, bölgedeki askeri dengeleri

değiştirmiş ve sadece bölgesel güvenliği etkilemekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri de zorlaştırmıştır. ABD'nin GKRY ile gerçekleştirdiği silah anlaşmaları, bölgedeki enerji rekabetiyle birleşerek, bölge ülkelerinin askeri stratejilerinin şekillenmesinde önemli bir unsur haline gelmiştir (U.S. Congress, 2017).

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki deniz üsleri, öncelikle çok sayıda adasında ve ana kara kıyı şeridi boyunca yer almaktadır. Güvenlik endişeleri ve kamuya açık, kapsamlı bilgi eksikliği nedeniyle tüm üslerin tam yerlerini belirlemek zordur. Ancak, en önemli ve iyi bilinen deniz üsleri ve tesislerinden biri olan Souda Körfezi Deniz Üssü (Girit), Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki stratejik bir konumda bulunan en önemli deniz üssüdür. Çok çeşitli deniz araçlarını ve operasyonlarını destekleme kapasitesine sahip olan bu büyük tesis, hem Yunan hem de zaman zaman müttefik deniz kuvvetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Souda Koyu'nda bulunan NATO tesisleri, NATO ve ABD Deniz Kuvvetlerinin harekâtlarını desteklemektedir. ABD Deniz Kuvvetleri ilk kez 1969 yılında bu üs bölgesinde konuşlanmıştır. Souda Körfezi, NATO ve ABD donanmaları için stratejik bir rol oynamaktadır. ABD ile Yunanistan arasında imzalanan karşılıklı iş birliği anlaşması çerçevesinde her iki ülke arasında güçlü ve kalıcı askeri, diplomatik ve ekonomik ilişkiler inşa edilmeye devam etmektedir (Military Installations, 2024). Diğer önemli deniz üssü başkent Atina'ya yakın bir konumda bulunan Salamis'tir. Salamis Yunan donanması için oldukça önemli bir üstür. Bu üs birçok geminin ana limanı olarak hizmet vermekte ve çeşitli deniz faaliyetlerini desteklemektedir (Hellenic Navy, 2023). Bu üslerin yanı sıra Yunanistan'ın Adalar Denizi'ndeki adalara konuşlanmış (Şekil 3) çok sayıda küçük üs ve tesisi bulunmaktadır. Bu üs ve tesisler kıyı savunması yapmak ve küçük gemileri desteklemek yanında deniz trafiğini izlemek ve kontrol etmekle beraber, olası tehditlere yanıt vermek için stratejik olarak konumlandırılmıştır.

Şekil 3- Adalar Denizi adalarındaki Yunan hava, deniz ve kara üsleri.
(https://umap.openstreetmap.fr/da/map/ege-denizindeki-yunan-askerivarlg_)

Figure 3 - Greek air, naval, and land bases on the islands of the Islands Sea.

Her ne kadar bölgeden çekilmiş gibi görünse de İngiltere'nin halen Kıbrıs'ta Agrotur (Akrotiri) ve Dikelya üsleri bulunmaktadır. İngiltere, Körfez krizi esnasında bu üsleri aktif bir şekilde kullanmıştır (Yaycı, 2012). Kıbrıs'taki Agrotur Üssü, İngiltere'ye ait bir toprak parçasında yer almakta ve 1955'ten bu yana askeri amaçlarla kullanılmaktadır. ABD, bu üssü geçmişte U-2 uçşarlarıyla ve 2006 yılında Lübnan'dan vatandaşlarını tahliye etmek için kullanmıştır. Ayrıca, Irak işgali ve Afganistan Harekâtı sırasında bazı transferler bu üsten gerçekleştirilmiştir. 2008 ve 2013 yıllarında ABD'nin, Agrotur Üssü'nü Lübnan'daki Hizbullah'ı izlemek, Türkiye ve Kuzey Irak harekât bölgelerinde U-2 uçşarlarıyla istihbarat toplamak için kullandığı iddia edilmiştir (Bingöl, 2024). Türkiye

sınırına kuş uçuşu 23 km, İpsala sınır kapısına ise karayoluyla 45 km mesafede bulunan Dedeğaç, ABD tarafından stratejik konuşlanma noktası haline getirilmiştir. Dedeğaç aynı zamanda ABD, İngiltere, İtalya gibi NATO ülkelerine Bulgaristan, Romanya ve Polonya gibi Rusya sınırına yakın ülkelere askeri teçhizat sevkiyatında kullanılmaktadır. Ukrayna krizinden sonra Dedeğaç limanının stratejik önemi artmıştır. Dedeğaç'taki artan Amerikan askeri yığınağı, ABD ile Yunanistan arasında imzalanan Karşılıklı Savunma İş birliği Anlaşması'na dayanmaktadır. Bu anlaşma, 8 Temmuz 1990'da imzalanmış ve 6 Kasım 1990'da yürürlüğe girmiştir. Zaman zaman yenilenen anlaşma, en son Ekim 2021'de 5 yıl süreyle uzatılmıştır. Anlaşma, taraflardan biri ayrılmak istemediğini belirtmedikçe, süresi dolmadan otomatik olarak uzatılacağı hükmünü içermektedir. Anlaşma gereği, Yunanistan'daki askeri üs ve tesisler ABD'nin kullanımına açılmaktadır. ABD'nin Yunanistan'daki doğrudan kullandığı askeri üs ve tesis sayısının 9'a ulaştığı, bunlar arasında Dedeğaç'taki Yannuli Kışlası ve limanının da bulunduğu belirtilmektedir (Sputnik, 2022).

AB ülkeleri, özellikle Fransa ve İtalya, GKRY ile ortak tatbikatlar yaparak stratejik ortaklıklar kurmaktadır. Yunanistan, Adalar Denizi ve Akdeniz'deki askeri varlığını arttırarak GKRY ile iş birliğini güçlendirmektedir. Fransa ve İsrail ile yapılan ortak tatbikatlar, bölgedeki askeri dengeleri değiştirme potansiyeline sahiptir. GKRY'nin Fransa ve İtalya gibi ülkelerle yaptığı iş birlikleri stratejik dengeyi etkilemektedir. Yunanistan, 1923 Lozan Antlaşması'nı ihlal ederek silahsızlandırılmış olarak kalması gereken adaları sürekli bir şekilde silahlandırmakta (Şekil 4) (Colibasnu, 2021) ve Türkiye'yi askeri olarak kuşatmaya çalışmaktadır. Doğu Akdeniz'de nüfuz elde etmeye çalışan ABD, Fransa, Çin ve Yunanistan gibi ülkeler, GKRY ile askeri üsler kurulması ve hava-deniz limanlarının kullanımı için birçok antlaşma imzalamışlardır. Bu girişimler ile GKRY, Türkiye'ye karşı bir güç elde etme gayreti içinde hareket etmiştir. ABD, Çin, Fransa gibi ülkeler Güney Kıbrıs'ta üsler kurarak yeni güç dengelerinin meydana gelmesini sağlamıştır (Atun & Atun, 2018).

Şekil 4- Yunanistan'ın 1923 Lozan ve 1947 Paris Barış Anlaşmalarını ihlal ederek silahlandırdığı adalar (AA, 2024).

Figure 4- The islands that Greece militarized in violation of the 1923 Treaty of Lausanne and the 1947 Paris Peace Treaty.

Doğu Akdeniz'deki önemli güçlerden biri olan Çin, Rusya ile birlikte bölgedeki etkisini artırmaya çalışmakta, enerji koridorlarına yatırımlar yaparak dolaylı bir etki yaratmaktadır. Rusya, ABD, AB ülkeleri ve Çin; askeri üsler, deniz konuşlandırmaları, silah satışları ve enerji anlaşmaları yaparak Doğu Akdeniz'deki nüfuzlarını ve askeri varlıklarını arttırmaktadırlar. Bunun yanında bölge ülkeleri askeri teknolojide ilerleme sağlayacak yatırımları büyütürken ordularını modernize etmektedir. Bu silahlanma yarışı, bölgedeki çatışma potansiyelini

yükseltmektedir. GKRY, Avrupa'daki statü arayışında enerji sektörü başta olmak üzere bölgede çıkarları olan Fransa ve İtalya ile de ikili bağlarını güçlendirme yönünde bir yol izlemektedir. GKRY, Fransa ile ikili ilişkilerini savunma, ekonomi ve kültür alanlarında yakın iş birliği geliştirmektedir (Pedi & Kouskouvelis, 2019). 2017 yılında Fransa ile "Savunma Alanında İşbirliği" anlaşması imzalayan GKRY, ardından kendi bölgesinde ABD ve Fransa'ya askeri üs kurma yetkisi vermiştir (Denizli, 2022). Bu bağlamda Fransız donanması 2018'de Kıbrıs Adası'nı 40'tan fazla kez ziyaret etmiştir. İkili iş birliği dâhilinde, Mari'deki deniz üssü ve Baf'daki Andreas Papandreou hava üssü Fransa'ya açılmıştır. Fransa, Yunanistan ve GKRY ile kurduğu ittifakla bölgedeki etkinliğini arttırmıştır. Fransa, Doğu Akdeniz'de tatbikatlar ve konuşlandırmalar yoluyla askeri varlık göstermekte bunun yanında Yunanistan ve GKRY ile yakın iş birliği içinde hareket ederek bu ülkelerin Türkiye ile olan anlaşmazlığını desteklemektedir. Bölgede etkinliğini arttırmak isteyen GKRY, Çin'e yönelik de statü arayışı stratejisi geliştirmiştir. Çin, hem ekonomik nedenlerden hem de BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olmasından ötürü GKRY için değerli bir hedef ülkedir. GKRY Cumhurbaşkanı, Kıbrıs Adası'nı temsilen 2015'te Çin'e resmi ziyaret gerçekleştirmiş, Kuşak ve Yol Girişimi konferansına davet edilen tek AB lideri olmuştur (Pedi & Kouskouvelis, 2019).

ABD için Kıbrıs Adası, Güneybatı Asya, Afrika ve Kafkasya'daki enerji bölgelerine yakın olması ve Bakü-Ceyhan gibi enerji güzergâhlarının güvenliği yönünden stratejik açıdan önemlidir. ABD, bölgedeki birçok ülkeyle istikrar ve güvenlik iş birliğine odaklanarak askeri ortaklıklar yürütmektedir. ABD, GKRY'de askeri varlığını arttırarak Orta Doğu, Afrika ve Kafkasya bölgelerindeki enerji güzergâhlarını kontrol etme stratejisi izlemektedir. ABD'nin, Güneybatı Asya, Kafkasya ve Orta Asya'ya ivedi bir biçimde müdahalede bulunma dirayetini arttırma, rakiplerini engelleyecek atılımlar gerçekleştirebilme ve güvenlik hattı oluşturabilme maksadıyla Kıbrıs Adası'nda üs elde etme ve askeri birliklerini yerleştirme isteği üst seviyededir. Fırat ve Dicle su kaynakları, Güneybatı Asya ve Kafkaslardaki enerji kaynaklarının güzergâhları açısından Türkiye ve Kıbrıs Adası önemli stratejik konumları nedeniyle küresel ve bölgesel güçlerin ilgi odağındadır (Azer, 2007). ABD'nin bölge ülkelerindeki üsleri ve ayrıca Yunanistan ve GKRY'de son yıllardaki askeri faaliyetleri, uçak gemilerinin Akdeniz'deki hareketleri, Rusya'nın Akdeniz havzasındaki üs edinme girişimleri (Suriye ve GKRY'deki üsleri) üzerinde etkilidir. MENA (Orta Doğu ve Kuzey Afrika) bölgesinin denetim altında tutulması ve ihtiyaç dâhilinde müdahale edilebilmesi, Rusya'nın Akdeniz'e inme ve Batı'nın Rusya'ya mani olma girişimleri, Doğu Akdeniz'i militarist bir rekabet bölgesine çevirmiştir (Yaycı, 2012).

Rusya'nın bölgedeki askeri stratejisi, ABD ve AB'nin yayılma politikalarına karşı bir denge unsuru oluşturmaktadır. Rusya, GKRY ile Larnaka'nın batısında bulunan Mari (Tatlısu) limanını askeri maksatla, Baf yöresinde yer alan Andreas Papandreou havaalanını askeri ve sivil amaçlarla, Limasol limanını lojistik destek amacıyla kullanmak için anlaşmalar imzalamıştır (Melakopides, 2017). Rusya'nın da İngiltere'nin Kıbrıs'taki üslerine benzer üsleri Suriye'de yer almaktadır. Rusya'nın, Suriye'nin güney kesiminde, Akdeniz kıyısında bulunan Tartus'ta donanma üsleri, Hmeymim'de ise bir Hava Üssü bulunmaktadır. Rusya bu üslerle Doğu Akdeniz'deki askeri varlığını sürdürmektedir. ABD'nin işgal mantığıyla inşa ettiği askeri üslerin aksine Rusya, Suriye'de rejim ile yaptığı anlaşmalarla kurallara ve hukuka uygun bir şekilde üs kurmayı yeğlemiştir. Rusya'nın Suriye'deki üsleri hem ABD hem de AB devletleri açısından oldukça rahatsız edicidir (Trenin, 2018). Rusya'nın Akdeniz Filosunun bölgedeki diğer donanmalara karşı caydırıcı güç oluşturarak yetkin bir muvazene unsuru olduğu söylenebilir. Rusya'nın Akdeniz'deki varlığının temel nedenleri olarak şunlar sıralanabilir (Florensa, 2022):

1. Rusya kendisini özel olarak ilgilendiren bir alanda büyük bir güç kurmak,
2. Kafkasya ve Türkistan'daki Müslüman halklar arasında yayılabilecek terör örgütleriyle mücadele etmek,
3. Eski SSCB bölgesinde devrimlere yol açabilecek demokratik geçişleri engelleyecek rejimleri destekleyerek, bölgedeki enerji kaynakları ve deniz yolları üzerindeki hakimiyetini arttırmak ve aynı zamanda Akdeniz çevresinde yer alan ülkelerdeki siyasi süreçleri de etkileme gücünü pekiştirmek,
4. İhracatçı ve yatırımcı bir ülke olarak dünya petrol ve doğal gaz pazarına nüfuz etmek,
5. Kuzey Afrika'ya ulaşımı güvence altına almak, bu bölgeye gidiş gelişleri kolaylaştırmak ve bölgedeki deniz yollarını güvenli hale getirmek.

Rusya'nın Doğu Akdeniz stratejisi; bölgede donanması ve hava kuvvetleri için kalıcı üsler edinmek olmuştur (Florensa, 2022). Karadeniz'de bulunan deniz kuvvetlerinden nakiller gerçekleştirerek Akdeniz Donanması'nı meydana getirmek, ek olarak 36 adet son teknolojik sistem ve silahlarla donatılmış savaş gemisini mevcut bulunan donanmaya eklemek istemiştir (Atun & Atun, 2018). Rusya son 15 yılda Doğu Akdeniz'deki enerji ve güvenlik dinamiklerini etkilemek için askeri varlığını genişletecek adımlar atmıştır. 2013 yılında Akdeniz Filosu'nu kurmuş, esasen Karadeniz Filosu'ndan gemilere dayanan ve Baltık Filoları'nın gemi ve denizaltılarından destek alarak bölgede kalıcı deniz varlığı göstermeye çalışmıştır (Gorenburg, 2019). Suriye iç savaşında en belirleyici aktör haline gelen Rusya, Suriye'de uyguladığı siyasi ve askeri politikalarıyla Doğu Akdeniz'de askeri varlığını kalıcı hale getirme gayreti içinde olmuştur. Suriye'nin Doğu Akdeniz'deki hava sahası, Rus hava savunma sistemlerinin menziline girmiştir. Rusya, Doğu Akdeniz'de barındırdığı askeri güç ile kendisine yönelik çevreleme siyaseti uygulayan ABD ve AB'nin bu politikasını yaran bir cephe oluşturmıştır. Ayrıca bölgede kalıcılığını devamlı hale getirmek için, bölgede Türkiye ve İran ile iş birliği kurmuştur. Rusya-Türkiye-İran üçlüsü Suriye iç savaşını sonlandırmak için "Cenevre Süreci"nin devamı olarak 2017'de "Astana Süreci"ni başlatmıştır. Ayrıca bu üç ülke arasında kurumsal ilişki modeli geliştirilmiştir (TASS Russian News Agency, 2017). Rusya'nın; Suriye, İran, Azerbaycan ve Ermenistan'dan oluşan hilal içinde toplam 8 deniz, hava, kara üssü mevcuttur. Rusya'nın mevcut askeri gücüyle ABD'nin Doğu Akdeniz'de konuşlandığı "Altınca Filo"yu vuracak, kıpırdayamaz hale getirecek durumda olduğu iddia edilmiştir (Kozanhan, 2022). Suriye'de 2011'de iç savaşın başlamasının ardından Rusya, ABD'nin Suriye topraklarına askeri müdahalede bulunmasını engellemek için ileri teknoloji ile donatılmış 10'dan fazla gemisini bölgede konuşlandırarak askeri tatbikatlar düzenlemiştir. Askeri tatbikatlardan birini Mayıs 2015'te Çin Deniz Kuvvetleri ile gerçekleştirmiştir. Amaç "Doğu Akdeniz'de Çin ve Rus donanmaları arasında koordinasyon ve operasyonel uyum düzeyini yükseltmek"tir. Bu tatbikattan sonraki dönemde Çin donanması bölgede varlık göstermiştir. Böylece Çin'in Doğu Akdeniz'e olan stratejik alakası kesin bir biçimde ortaya çıkmıştır (Trenin, 2018; Atun & Atun, 2018). Çin, Temmuz 2017'de Rusya ile birlikte Doğu Akdeniz'de bir tatbikat daha gerçekleştirmiştir. Bu tatbikat, Çin'in bölgedeki askeri varlığını orta ve uzun vadede artırma amacını taşıdığını göstermektedir (Tuna vd., 2024).

Ahmed el-Şara liderliğindeki Hayat Tahrir el-Şam (HTŞ), 8 Aralık 2024'te Şam'ı ele geçirerek Esad ailesinin 54 yıllık iktidarına son vermiş, Esad rejiminin 2019'da Rusya'nın "Stroytransgaz" şirketiyle imzaladığı ve 49 yıl süren Tartus Limanı işletme anlaşması sona erdirilmiştir. Suriye'nin yeni yönetimi, Rusya ile olan bazı anlaşmaları iptal etmiş ve ülkenin ulusal çıkarları doğrultusunda düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir (Haberrus, 2024b). Esad'ın düşmesinin ardından Rusya, Suriye'nin dört bir yanındaki birliklerini ve varlıklarını Lazkiye yakınlarındaki Hmeymim hava üssündeki ana merkezine taşımıştır. Kremlin ve Şam'daki geçici hükümet, Rus hava üssünün ve Tartus'taki deniz tesisinin kaderinin gelecekteki müzakerelerde görüşüleceğini belirtmiştir. Putin, Aralık ayında düzenlediği yıllık basın toplantısında, Rusya'nın Suriye'nin yeni liderlerine insani yardım ulaştırmak için Rus üslerini kullanma teklifinde bulunduğunu ve Moskova'nın ek teşvikler sunabileceğini ifade etmiştir (APNEWS, 2025).

Rusya'nın Esad sonrası stratejisi, Suriye'nin yeniden yapılanmasında ve bölgedeki güç dinamiklerinde belirleyici bir rol oynama hedefi taşımaktadır. Bu strateji, özellikle Astana süreci çerçevesinde Türkiye ve İran ile iş birliğini sürdürmeyi ve Suriye'deki barış görüşmelerinde kilit aktör olma pozisyonunu korumayı içermektedir. Rusya, Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunma söylemiyle, Batı ülkelerinin müdahalelerini sınırlamayı hedeflemektedir. Bu, özellikle ABD ve AB'nin bölgedeki etkilerini azaltma amacını taşımaktadır. Suriye'nin yeniden yapılanması sürecinde, Rusya, sadece askeri bir aktör değil, aynı zamanda ekonomik kalkınma ve altyapı projelerine de aktif bir şekilde katılmayı planlamaktadır. Rusya, bu süreci kullanarak, Suriye'deki enerji kaynaklarına ve stratejik konumuna olan erişimini artırmayı, bölgedeki enerji transfer hatlarını kontrol etmeyi ve uluslararası ticaretin rotasını belirlemeyi hedeflemektedir (Defece Türkiye, 2024). Suriye'nin yeni yönetimi, Rusya ile olan ilişkilerini sürdürme ve bazı anlaşmaları gözden geçirme eğilimindedir. Rusya'nın 2015'teki askeri müdahalesi ve Esad'a verdiği destek, Esad rejiminin devrilmesinden sonra da iki ülke arasındaki bağları etkilemiştir. Ancak, Suriye'nin ulusal çıkarları doğrultusunda, bazı anlaşmalar iptal edilmiş veya yeniden müzakere edilmiştir. Gelecekteki ilişkiler, her iki tarafın da stratejik hedeflerine ve bölgesel dengelere bağlı olarak şekillenecektir.

El-Şara, Rusya'nın dünya çapındaki gücünü ve önemini vurgulayarak, yeni yönetim olarak Suriye ile Rusya arasındaki stratejik ilişkilerin, yönetim değişikliğine rağmen devam edeceğini, Rusya'nın Suriye'deki varlığının, iki ülke arasındaki ilişkilere ters düşmeyecek şekilde sürdürülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Yapılan açıklamayla Suriye ile Rusya arasındaki stratejik iş birliğinin, Suriye'deki yönetim değişikliğine rağmen sürdürüleceği mesajı verilmiştir (Haberrus, 2024a). Yeni yönetim, Rusya ile güçlü stratejik bağları önemli görmüş ve iki ülke arasındaki ortak çıkarları vurgulamıştır. Ayrıca, Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığının, uzun süreli ilişkilerle uyumsuz bir şekilde sona erdirilmesinin istenmediği belirtilmiştir (Tüml Haber, 2024). Suriye, Rusya'dan güvenin yeniden inşası için tazminat, yeniden inşa ve ekonomik destek beklemektedir (Defece Türkiye, 2024). Rusya tarafından, Rus askeri üslerinin korunması ve bu üslerin desteklenmesi için Suriye hükümetiyle iş birliğinin yeniden ele alınacağı yönünde açıklamalar yapılmıştır (Haberrus, 2024b).

Suriye'deki yeni hükümetin Rusya ve Türkiye ile ilişkileri, mevcut siyasi değişim ve güç dengeleri göz önünde bulundurularak şekillenecektir. Suriye'nin iç savaş sonrası yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynayan bu iki ülkenin, Suriye'nin geleceğinde belirleyici bir etkisi olacaktır. Yeni hükümetin, Rusya ve Türkiye ile ilişkilerini nasıl düzenleyeceği, öncelikle kendi iç siyasi dinamiklerine, uluslararası baskılara ve ekonomik kalkınma gereksinimlerine bağlı olarak evrilecektir. Suriye'nin geleceği için Rusya ile yakın ilişkilerin devam edeceği öngörülmektedir. Suriye'deki yeni hükümetin, Rusya'nın bölgedeki etkisini sürdürmesine izin vermesi ve ekonomik, askeri işbirliklerini derinleştirmesi beklenebilir. Ancak, Suriye'nin yeniden yapılanma süreci, Rusya'nın askeri varlığının da ekonomiye entegre edilmesini gerektirebilir. Bu bağlamda yeni hükümetin, Rusya'nın Suriye'deki çıkarlarını dengeleyecek şekilde pragmatik bir yaklaşım benimsemesi söz konusu olabilir. Türkiye, Suriye iç savaşında muhalif grupları desteklemiş ve kuzeydeki sınır bölgesindeki güvenlik endişeleri doğrultusunda askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Suriye'nin yeni hükümetin, Türkiye ile ilişkilerini yeniden şekillendirirken yeni yönetimden özellikle güvenlik, sığınmacılar ve ekonomik ilişkiler gibi alanlarda pragmatik bir yaklaşım izlemesi beklenmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin büyük bir komşu ve ekonomik partner olarak stratejik önemi de göz önünde bulundurularak, geniş iş birliği alanları ortaya çıkabilir. Özellikle Türkiye'deki Suriyelilerin geri dönüşü ve sınır güvenliği gibi hususlar üzerinden bir diyalogun kurulması söz konusu olacaktır. Ayrıca iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin, Suriye'nin yeniden yapılanma sürecinde rol oynaması ve sınır ticaretinin geliştirilmesi gibi konularda iş birliği yapılması olasıdır.

Bölgesel güvenlikte önemli askeri kabiliyetlere ve çıkarlara sahip olan İsrail, Yunanistan ve GKRY ile yakın iş birliği içindedir. Yunanistan, deniz kuvvetlerinin güçlendirilmesi, müttefiklerle ortak tatbikatlara katılma ve savunma harcamalarının artırılması ve ortak savunma anlaşmaları yapma yönünde hareket etmektedir. Özellikle AB ve ABD ile askeri iş birliğini güçlendirmek için çeşitli anlaşmalar imzalamıştır. İsrail, Yunanistan ve GKRY ile askeri iş birliğini güçlendirmek amacıyla ortak tatbikatlar yapmıştır. 2010 yılında İsrail'in Türkiye'ye karşı ortak hareket kabiliyetinin güçlendirilmesi için gerçekleştirilen Noble Dina isimli askeri tatbikata (deniz ve hava) Yunanistan, ABD ve GKRY de katılmıştır. 2011 yılının Nisan ayında Yunanistan'ın Castellorizo ve Megisti adalarının bulunduğu mıntıkada tatbikat başlatılmıştır. 2012'de yinelenmiş olan tatbikat; Girit, Rodos, Meis, Kıbrıs adalarını, Türkiye, Suriye, Lübnan MEB alanlarını, İsrail karasuları, Süveyş kanalı girişini de kapsayan oldukça geniş bir sahada gerçekleştirilmiştir. Tatbikatın bir bölümüne Süveyş kanalı üzerinden Basra körfezine geçmekte olan İngiliz donanmasının öğeleri de katılmıştır. Doğu Akdeniz'deki bu tatbikat, Türk hava kuvvetlerine büyük benzerlik gösteren "muhtemel düşman kuvvetlerine" karşı gerçekleştirilmiştir. Amaç İsrail ve GKRY'nin elinde bulunan bölgede ABD'nin de iktisadi menfaatlerinin olduğu petrol ve doğal gaz platformlarının korunması olmuştur (Ceyhun, 2014).

2-14 Eylül 2024 tarihlerinde Adalar Denizi'nde Yunanistan, ABD, Fransa, GKRY, İtalya, Avusturya, Makedonya, Polonya, Romanya, Bulgaristan ve Mısır'ın katılımıyla "Orion 24" adlı bir tatbikat gerçekleştirilmiştir. Tatbikatın senaryosu, Yunanistan'ın sözde adalarının birinin işgal edilmesi durumunda müttefik ülkelerin adayı geri almak için yardımda bulunacağı bir senaryo üzerine kurgulanmıştır. Bu senaryo, açıkça Türkiye'yi hedef alan bir tasarım olarak dikkat çekmektedir, çünkü Adalar Denizi'ndeki bazı adalar, Türkiye ve Yunanistan arasında uzun yıllardır tartışmalı alanlar olarak öne çıkmaktadır. "Orion 24" tatbikatı, bölgedeki mevcut askeri stratejilerle uyumlu bir şekilde, olası bir Yunan-Türk çatışmasında ABD'nin, deniz ve hava gücünü Yunanistan'ın yanında kullanacağına dair güçlü bir mesaj vermektedir (Gürdeniz, 2024). Tatbikatın içeriği ve

senaryosu, bölgedeki stratejik denklemi doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir, çünkü Türkiye'nin egemenlik haklarıyla çatışan bir senaryo üzerinden gerçekleşmiştir. ABD'nin tatbikatta gösterdiği aktif katılım, Türkiye'nin, bölgedeki askeri ve diplomatik hamlelerini etkileyebilecek bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, tatbikatın sadece Yunanistan ve ABD arasında değil, aynı zamanda Fransa, İtalya, GKRY ve diğer bölgesel güçlerin de dahil olduğu çok aktörlü iş birliğini içeriyor olması, bölgedeki stratejik dinamikleri daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu tür tatbikatlar, Doğu Akdeniz'deki gerginlikleri daha da körükleyebilir ve uluslararası ilişkilerde yeni bir gerilim noktası yaratabilir. ABD'nin Yunanistan'ı desteklemesi, Türkiye'nin bu tatbikata yönelik tepki vermesini daha da önemli kılmaktadır. Türkiye, hem askeri kapasitesini güçlendirmekte hem de diplomatik yollarla bölgedeki haklarını savunmaya çalışmaktadır. Bu tatbikat, Yunanistan'ın ve onun müttefiklerinin Türkiye'ye karşı stratejik bir avantaj elde etmeyi amaçladıkları bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu durum, Türkiye'nin bölgedeki güvenlik politikalarını yeniden şekillendirmesine yol açabilir ve Adalar Denizi ile Doğu Akdeniz'deki deniz sınırları konusundaki tartışmaları daha da alevlendirebilir.

5.1. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikaları ve Stratejik Yaklaşımı

Türkiye, Doğu Akdeniz'de düzenli tatbikatlar ve devriyeler yürüten güçlü bir deniz gücüne sahip son derece önemli bölgesel bir aktördür. Yunanistan ile Kıbrıs Adası, bölgedeki deniz sınırları ve doğal gaz arama hakları konusunda bir anlaşmazlık söz konusudur. Türkiye, deniz sınırlarının güvenliğini sağlamak, hidrokarbon kaynakları için sondaj çalışmaları yapmak ve KKTC'nin toprak ve deniz haklarını savunmak için politikalar geliştirmektedir. GKRY'nin ihale açmasından sonra Türkiye, Doğu Akdeniz'de 2007 yılının Mart–Haziran döneminde tatbikatlar gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Kıbrıs Adası'nın 12-25 mil güney bölümünde; denizaltılar, savaş gemileri ve uçakların katıldığı tatbikatta gerçek mermiler kullanılmış, Larnaka ve Limasol'dan tatbikat takip edilebilmiştir (Özgen, 2013).

Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) ile deniz ticaretinin önemli merkezi yerlerinden biri haline gelen Doğu Akdeniz'deki deniz ulaştırma güzergâhlarının himaye edilmesi, enerji güvenliğinin sağlanması üzerinde hususiyetle durulması gereken bir konudur. Bu sebeple Türk Deniz Kuvvetleri Doğu Akdeniz'de; enerji, deniz ulaşım yollarının güvenliği ve işler durumda tutulması, MEB sınırlarının güvenliğinin sağlanması, hidrokarbon kaynakları için sondaj haklarının ve KKTC'nin deniz alanlarının korunması için bölgede deniz kuvvetlerini konuşlandırarak askeri tatbikatlar yürütmektedir. Türkiye, "NATO'nun Etkin Çaba Harekâtı" ile ilişkili olarak 2014'den bu yana "Akdeniz Kalkanı Harekâtı" gerçekleştirmektedir. Bu harekâtlarla bölgede muhtemel risklere, tehditlere ve hukuk dışı girişimlere karşı caydırıcı bir güç olmuştur. Ekim 2006'da gerçekleştirilen NATO'nun Riga Zirvesi sonucunda yayınlanan tebliğde "enerji güvenliğinin temin edilmesinin ehemmiyeti ve bu husustaki milli ve uluslararası teşebbüslere destek verilmesini belirten" ifade, Türkiye'nin "Akdeniz Kalkanı Harekâtı"nı başlatarak "enerji hatlarının güvenliğinin sağlanması" mevzusundaki öngörüsünü doğrular niteliktedir. Doğu Akdeniz'de bulunan hidrokarbon rezervleri kıyı ülkeler için büyük bir ekonomik değerdir (Yaycı, 2012). Türkiye, Doğu Akdeniz'deki risk ve tehditlerin azaltılması, istikrar ve güvenliğin sağlanması için 2006 yılından bu yana "Akdeniz Kalkanı Harekâtı" düzenlemektedir. "Akdeniz Kalkanı" tatbikatına 2019'da Pakistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Cezayir, Gürcistan, Libya, Lübnan, Tunus ve Ürdün gibi devletler katılarak tatbikat, uluslararası bir boyut kazanmıştır (Kozanhan, 2022).

Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı 2021 yılında gerçekleştirilen "Noble Dina 2021" askeri tatbikatına ise Akdeniz'de filoları bulunan ABD, Yunanistan, İsrail, Fransa ve GKRY birlikte katılmış, 2022'de İsrail dışındaki diğer ülkeler tatbikatı yinelemiştir (m5dergi, 2022). Noble Dina tatbikatı, bölgedeki enerji ve deniz güvenliğini sağlamak amacıyla sürekli hale getirilmiştir. Her yıl düzenlenen bu tatbikatlarda yer alan ülkeler, Türkiye'ye karşı düşmanca eylemlerini gizlememektedirler. 2017 yılında yinelenen tatbikatta Suriye'deki krizden dolayı "bölgede birçok donanmanın bulunma fırsatı yakaladığı, Yunanistan, GKRY ve ABD iş birliğine genişleme fırsatı verildiği" bizzat İsrail Donanma Sözcüsü Assaf Boneh tarafından dile getirilmiştir (Aydınlık, 2018). Türkiye, "Mavi Vatan" doktrini çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki deniz sınırlarını ve hidrokarbon kaynakları üzerindeki haklarını koruma ve savunma aynı zamanda bölgedeki enerji kaynaklarına erişimini güvence altına alma politikası izlemektedir. Bu strateji kapsamında, deniz yetki alanlarının belirlenmesi, enerji sondaj çalışmaları ve donanma gücünün artırılması hedeflenmektedir.

Türkiye'nin "Mavi Vatan" politikaları 2020 yazında Yunanistan'ın sert muhalefetiyle karşılaşmıştır. Türk donanma gemileri, sismik araştırma gemisi Oruç Reis'e Kastellorizo adası yakınlarındaki Yunan karasularına kadar eşlik etmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasındaki sert karşılaşmalar Alman arabuluculuğuyla fazla tırmanmadan engellenmiştir. Arabuluculuk sırasında Yunanistan ve Mısır deniz sınırı sınırlandırma anlaşması imzalamış, bu durum karşısında Türkiye'nin tepkisi gecikmemiştir. Oruç Reis Yunan sularına doğru yola çıkmış, Yunan ordusu yüksek alarmlara geçmiş, İsrail Yunistan'ı destekleyen benzeri görülmemiş açıklamalarda bulunmuştur. Fransa, Yunan donanmasıyla tatbikatlar yapmak için Doğu Akdeniz'de askeri kaynaklarını konuşlandırmıştır (Mitchell, 2020). Türkiye, Doğu Akdeniz'deki militarist tehditleri bertaraf etmek amacıyla deniz gücünün modernizasyonu ile ilgili çalışmalarına hız vermiştir. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki haklarını korumak için yerli savunma sanayii projeleri geliştirmekte ve deniz tatbikatlarıyla bölgedeki askeri varlığını sürdürmektedir.

Libya'da yaşanan iç savaş, Türkiye'nin bölgesel politikasını şekillendiren diğer önemli bir faktör olmuştur. Libya'daki iç savaşta Türkiye, Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni (UMH) destekleyerek, ülkenin Batı'daki güç merkezi olan Trablus'a askeri ve siyasi destek sağlamıştır. Türkiye'nin Libya'ya verdiği destek, 2019 yılında imzalanan deniz yetki alanları anlaşması ile daha da pekişmiştir. Türkiye, bu anlaşma ile kendi kıta sahanlığı haklarını savunmayı ve Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon arama faaliyetlerine katılma hakkını elde etmeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin Libya'ya müdahalesi, aynı zamanda bölgesel güç dengelerini etkilemiştir. Türkiye'nin Libya'daki varlığı, Akdeniz'deki enerji kaynakları üzerindeki hak iddialarını güçlendirmek ve bu bölgedeki stratejik etkinliğini artırmak adına önemli bir adım olmuştur.

Türkiye – Libya MEB anlaşması, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları ve deniz sınırları konusunda önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Yapılan mutabakata en güçlü tepkiyi, Yunanistan, GKRY ve Mısır göstermiştir. Yunanistan ve GKRY, Libya hükümetine yönelik siyasi baskılarını artırarak, Türkiye'nin Libya ile yaptığı anlaşmanın geçerliliğini iptal etmeye çalışmışlardır. Anlaşmanın hemen ardından, Suriye, Mısır ve Yunanistan, Birleşmiş Milletler'e (BM) nota vererek Türkiye ile Libya arasında imzalanan "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası"nı tanımadıklarını, bu anlaşmayı geçersiz saydıklarını yapılan mutabakatın uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirterek, BM'ye yazılı olarak itirazda bulunmuştur (Mira, 2022). Yunanistan ve GKRY, bu anlaşmanın bölgedeki diğer ülkelerin, özellikle de Yunanistan'ın kıta sahanlığı ve MEB haklarını ihlal ettiğini ve uluslararası hukuka aykırı olduğunu öne sürerek çeşitli diplomatik ve siyasi adımlar atmış böylece bu anlaşmayı sabote etmeye çalışmıştır. Yunanistan, bu anlaşmanın uluslararası deniz hukuku ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (UNCLOS) aykırı olduğunu iddia ederek, anlaşmanın geçerliliğini sorgulamıştır (Alioğlu Çakmak, 2024). Libya ile imzalanan bu anlaşma, özellikle Türkiye'nin enerji politikaları ve denizaltı kaynaklarının paylaşımı açısından kritik bir gelişmedir. Türkiye, anlaşma ile Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını daha sağlam bir hukuki temele oturtturarak, Yunanistan ve Mısır'ın tek taraflı hareket etme çabalarına karşı güçlü bir denge oluşturmuştur. Ayrıca, bu anlaşma, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji rezervlerine erişimini sağlama hususunda da önemli bir dönüm noktası olmuştur (Harunoğulları, 2020b).

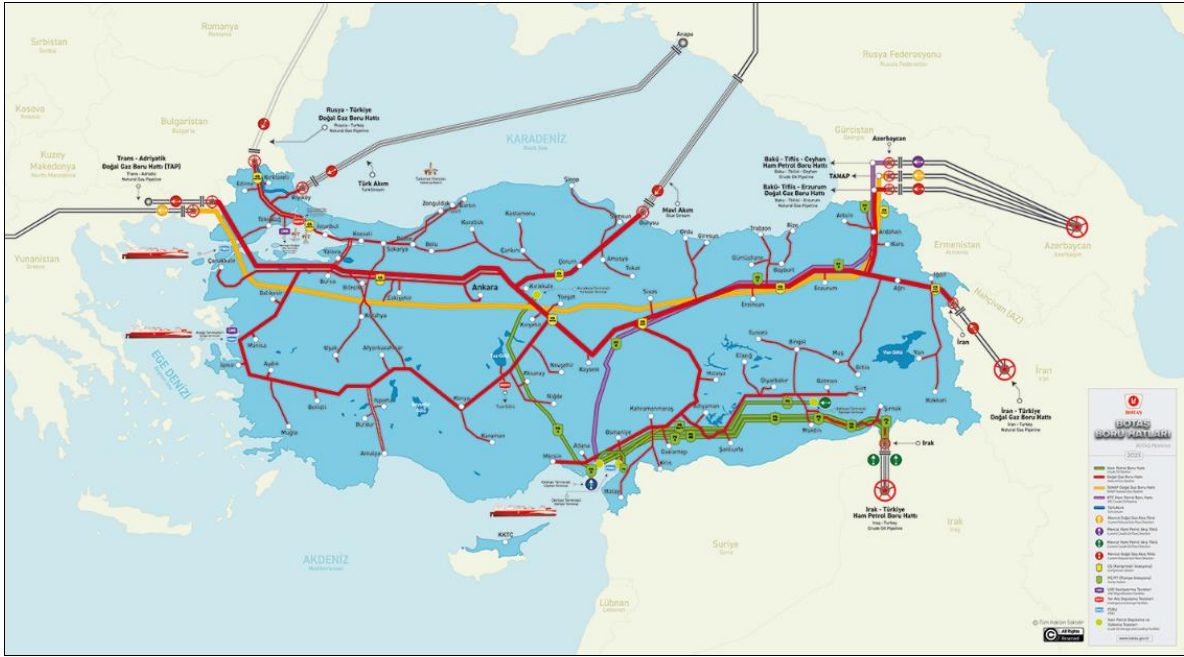
Türkiye ile Libya arasındaki deniz yetki alanları anlaşması, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına erişimini sağlayacak stratejik bir adımdır olarak görülmektedir. Bu anlaşma, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı haklarını ve hidrokarbon arama faaliyetlerine katılma hakkını güvence altına alırken, aynı zamanda Libya'nın da enerji kaynaklarına erişimini pekiştirmiş, her iki ülkenin deniz sınırlarını tanımlayarak, bölgedeki potansiyel enerji kaynaklarından faydalanabilmesi için önemli bir hukuki zemin oluşturmuştur. Türkiye, özellikle Libya ile yaptığı deniz yetki alanı anlaşmasıyla Doğu Akdeniz'deki varlığını pekiştirdiği gibi enerji güvenliğini artırmak ve küresel enerji piyasasında daha etkin bir oyuncu olma yolunda kritik bir adım atmıştır. Libya'nın zengin hidrokarbon rezervleri ve Türkiye'nin bu alandaki arama ve çıkarma kapasitesine sahip olması, iki ülkenin birlikte bu kaynaklardan faydalanmalarını mümkün kılacaktır.

6. SONUÇ

Keşiflerle kesinleştirilen zengin hidrokarbon rezervleri ve potansiyel kaynaklarıyla dünya devletlerinin dikkatlerini çeken Doğu Akdeniz, dünyanın en büyük enerji tüketim alanlarından biri olan Avrupa ile komşudur. Ayrıca dünya ekonomik bölgelerinin enerji güvenliği ve planlı iktisadi koşulları bakımından birbirlerine bağımlı

olan 21. yüzyılın yeni koşullarında hayati önemi olan bir iş birliği sahasıdır. Dolayısıyla bu durum bölgeyi coğrafi konum ve enerji jeopolitiği ve güvenliği bakımından daha da kritik hale getirmektedir. Bölge ülkeleri arasındaki ilişkiler, yaşanan anlaşmazlıklar ve güvenlik sorunları, Doğu Akdeniz enerji alanında yaşanan gelişmeleri önemli ölçüde etkilemektedir. 2009-2011 yılları arasında havzada yapılan büyük enerji keşifleri, bölge ülkelerinin enerji güvenliği ve stratejik pozisyonlarını köklü bir şekilde değiştirmiş, yeni iş birlikleri ve rekabet alanlarını ortaya çıkarmıştır.

Türkiye; Doğu Akdeniz, Hazar Havzası ve Güneybatı Asya hidrokarbonlarının (Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı (ITP), Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı (BTC), Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP), Türkakım Doğalgaz Boru Hattı (TÜRKAKIM), Rusya – Türkiye Doğalgaz Boru Hattı (Batı Hattı), Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı (Mavi Akım), Doğu Anadolu Doğalgaz Ana İletim Hattı (İran – Türkiye), Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı (BTE), Türkiye-Yunanistan Doğalgaz Enterkonneksiyonu (TYE) (ETKB, 2025)) dünya pazarına iletimi yönünden bir transport merkezi olarak önemli bir yere sahiptir (Şekil 5). Ayrıca kuzey-güney, doğu-batı enerji iletiminin odağında bulunmaktadır.

Şekil 5- Türkiye'den geçen petrol ve doğal gaz boru hatları (ETKB, 2025).

Figure 5- Oil and natural gas pipelines passing through Türkiye.

Türkiye'nin Libya ile imzaladığı deniz yetki anlaşması ile sadece kendi çıkarlarını değil, aynı zamanda bölgesel güvenliği de göz önünde bulundurarak hareket ettiği söylenebilir. Türkiye, Libya ile olan deniz sınırları anlaşmasını kullanarak, Akdeniz'deki enerji kaynaklarını daha etkin bir şekilde araştırmak ve çıkarmak için çalışmalar yapabilir. Türkiye'nin sahip olduğu derin su sondaj gemileri (Fatih, Yavuz ve Kanuni), bu faaliyetlerde kullanılabilecek önemli araçlardır. Bu gemiler, Türkiye'nin ve Libya'nın bu bölgedeki hidrokarbon kaynaklarını keşfetme ve çıkarma kapasitesini artırmaktadır. Ayrıca, bu anlaşma, Türkiye ve Libya arasında olası ortak enerji projelerinin temelini atabilir. Örneğin, boru hatları, LNG (sıvılaştırılmış doğal gaz) terminal inşaatları veya diğer enerji altyapıları kurulabilir. Bu tür projeler, her iki ülkenin de enerji arz güvenliğini güçlendirebilir ve ekonomik faydalar sağlayabilir.

Türkiye, "Mavi Vatan" stratejisi ve askeri kabiliyetlerini arttırarak bölgedeki etkinliğini sürdürme hedefiyle, özellikle Doğu Akdeniz'deki kaynaklar ve deniz sınırları üzerindeki egemenlik taleplerini daha da belirginleştirmiştir. Türkiye, derin su sondaj gemileri olan Fatih, Yavuz ve Kanuni isimli gemileriyle bölgedeki faaliyetlerini önemli ölçüde güçlendirmiştir. Ayrıca, envanterine dâhil ettiği bu gemileriyle küresel derin su sondaj filosunun yaklaşık %20'sini elinde tutmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki karmaşık ve çok boyutlu deniz sınırı anlaşmazlıkları, doğası gereği derin politik bir sorundur. Bu sorunun çözümü için yoğun diplomatik çabalar gerekmektedir. Bu süreçte hem AB'nin hem de ABD'nin bölgedeki sorunların çözümünde kolaylaştırıcı roller

üstlenmesi son derece önemlidir. AB, bu tür ihtilaflarda taraflar arasında denge sağlayarak, gerilimin tırmanmasını engellemek adına diyalog kanallarının açık tutulmasına yardımcı olabilir. ABD'nin, geleneksel olarak Türkiye'nin stratejik müttefiki olsa da, son yıllarda özellikle Doğu Akdeniz ve Adalar Denizi'ndeki deniz sınırları konusundaki tutumu daha karmaşık hale gelmiştir. ABD'nin dış politikası, bölgedeki güç dengeleriyle uyumlu olacak şekilde biçimlenmekte, bu da çoğu zaman Yunanistan'a yönelik daha olumlu bir yaklaşım sergilenmesine yol açmaktadır. Türkiye'nin Mavi Vatan stratejisi ve deniz sınırları üzerindeki hak iddiaları, ABD'nin tutumunu daha zorlayıcı bir noktaya taşıyabilir. Yunanistan ve diğer NATO üyeleri ile olan ilişkilerinin etkisiyle, ABD'nin Türkiye'nin enerji arama faaliyetlerini engellemeye yönelik adımlar atması olasıdır.

Doğu Akdeniz, çözümsüz hale getirilen İsrail-Filistin çatışması, MENA bölgesindeki ayaklanmalar sonrasında Suriye ve Libya'da ortaya çıkan iç savaşlar, bölgesel rakipler arasında vuku bulan gerginlikler, Batı Akdeniz'de yenilenen ikili gerginlikler (İtalya-Fransa), bölgede silahlanma yarışının artış göstermesi gibi nedenlerden ötürü güvenlik durumu oldukça değişken ve belirsiz bir hal almıştır. Bölgenin bu karmaşık güvenlik ortamı, sadece devletler arası gerilimlerden değil, aynı zamanda suni terör örgütlerinin ve bunlarla iş birliği yapan grupların artan etkisinden de kaynaklanmaktadır. DEAŞ gibi örgütlerin varlığı, sadece bölgedeki istikrarsızlığı derinleştirmekle kalmamış, aynı zamanda bazı devletler ve gruplar tarafından desteklenmiş ve silahlandırılmıştır. Bu örgütler, bölgedeki diğer terör gruplarıyla iş birliği yaparak, sürekli bir güvensizlik ortamı yaratma amacını gütmüştür. Bazı devletler, bölgesel çıkarlarını güvence altına almak adına, terörist gruplara dolaylı yoldan destek verirken, diğerleri bu gruplara karşı mücadelesini uluslararası arenada güçlendirmeye çalışmaktadır. Silahların ve finansal kaynakların bu gruplara aktarılması, bölgenin daha da istikrarsızlaşmasına yol açmaktadır.

Küresel olarak etkisini gösteren pandemi ve sonrasında vuku bulan Rus-Ukrayna savaşı dünya ülkelerinin sosyoekonomik kırılganlıklarını daha da arttırmıştır. Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan savaş, Avrupa'ya olan doğal gaz ihracatını büyük ölçüde sekteye uğratmıştır. Rus gazına bağımlı olan Avrupa ülkeleri açısından savaşın uzaması sosyoekonomik sorunların derinleşmesine neden olmaktadır. Esad rejiminin çöküşü ve geçici bir hükümetin kurulmasının ardından, Suriye'nin yeniden yapılanma süreci için askeriye'nin yeniden yapılandırılması ve uluslararası ilişkilerin güçlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Suriye'nin ekonomik toparlanması ise büyük ölçüde, ülkeye uygulanan yaptırımların kaldırılmasına ve uluslararası desteğin sağlanmasına bağlıdır. Ayrıca, Suriye'nin büyük yeniden yapılanma ihtiyaçları olsa da, ekonomik reformların yatırımcı güvenliğini artırabilmesi için öncelikle siyasi istikrarın sağlanması şarttır (Buheji & Hasan, 2025).

Yeni dönemde Rusya'nın, Suriye'nin yeniden yapılanmasında ve ekonomik kalkınmasında önemli bir aktör olmayı sürdüreceği öngörülmektedir. Yeni hükümetin, Rusya'nın bölgedeki güçlü etkisinden faydalanarak askeri ve ekonomik işbirliklerini derinleştirmesi beklenebilir. Bu, özellikle enerji kaynakları, askeri üsler ve altyapı projeleri gibi alanlarda gerçekleşebilir. Rusya, Suriye'nin yeniden inşası için ekonomik yardımlar sağlamayı sürdürebilir. Ayrıca, Rusya'nın askeri varlığını sürdürmesi, Suriye'deki çıkarlarını koruma çabalarının bir parçası olacaktır. Ancak, yeni hükümet, Suriye'nin ekonomik bağımsızlığını sağlamaya çalışırken, Rusya'nın aşırı nüfuzunu sınırlama yoluna gidebilir. Rusya, Suriye'nin güvenliğini sağlamada önemli bir aktör olmayı sürdürecektir. Ancak, yeni hükümetin, Rusya'nın askeri varlığı ve müdahalesini ne ölçüde kabul edeceği, Suriye'nin iç siyasi yapısına bağlı olarak değişebilir. Suriye'deki yeni yönetim, Rusya ile daha dengeli bir iş birliği kurarak, daha geniş bir iç ve dış güvenlik stratejisi oluşturmayı hedefleyebilir.

ABD, Rusya ve giderek artan bir şekilde Çin de dahil olmak üzere büyük güçler, askeri üsler, deniz konuşlandırmaları ve silah satışları yoluyla Doğu Akdeniz'deki askeri varlıklarını ve nüfuzlarını genişletmektedirler. Bölge ülkeleri üzerinden Doğu Akdeniz'de nüfuzlarını korumaya/arttırmaya çalışan batılı ülkeler bir yandan politik diğer yandan askeri enstrümanları aktif etmektedirler. ABD ve AB ülkeleri Yunanistan ve GKRY'yi silahlandırarak bölgede sert müdahalede bulunabileceklerinin sinyallerini vermekte ve aynı zamanda Yunanistan ve GKRY'yi Türkiye'ye karşı kışkırtarak bir kaos ortamı yaratmaya çalışmaktadırlar. Bunun yanında bölgesel aktörler de ordularını modernize etmekte bu durum bir silahlanma yarışına ve artan çatışma potansiyeline yol açmaktadır. Bölgedeki ülkelerin askeri varlıklarını artırması ve birbirine karşı agresif politikalar izlemesi, olası bir askeri çatışmayı tetikleyebilme potansiyelini açığa çıkartabilir. Ukrayna'daki savaş, küresel güç dengelerini ve AB'nin uluslararası ilişkilerdeki rolünü önemli ölçüde etkilemiştir. Bu bağlamda, ABD'nin rolü ve AB'nin bu süreçteki durumu, Avrupa'nın gelecekteki dış politika ve güvenlik stratejilerini şekillendirecek anahtar unsurlar

arasında yer alacaktır. AB'nin, ABD karşısında kendini nasıl konumlandıracağı ve destek ile müdahale gücünü kendi içinde bulup bulamayacağı sorusu, birçok faktöre bağlı olarak gelişecektir. Küresel gelişmeler dikkate alındığında Yunanistan'ın AB ülkeleri ve ABD'nin desteğine güvenerek bölgede izlediği saldırgan ve tehditkâr politikası kendisine zarar vermektedir. Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına yönelik hak iddialarının keskinleşmesi, meydana gelecek küçük çaplı çatışmaların geniş çaplı bir bölgesel savaşa dönüşmesine yol açabilir.

Bölgedeki enerji sorunları, hem bölgesel ülkelerdeki hem de farklı coğrafyalardaki politik, ekonomik ve enerji güvenliği dengelerini etkilemektedir. Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında, Avrupa'nın enerji tedarikinde karşılaştığı sorunlar, kıtanın enerji güvenliği için önemli bir tehdit oluşturmıştır. AB, özellikle Rusya'dan gelen enerji kaynaklarına bağımlılığını azaltmak amacıyla alternatif enerji kaynaklarına yönelmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz havzasındaki hidrokarbon kaynakları, Avrupa'nın enerji güvenliğini sağlamak için önemli bir çözüm olma potansiyeline sahiptir. Bölgedeki doğal gaz ve petrol rezervleri, Avrupa'nın enerji arzını çeşitlendirebilir ve Rusya'ya olan bağımlılığı azaltabilir. Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakları, yalnızca Avrupa için enerji güvenliği sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bölgedeki kalkınma ve istikrara da katkı sağlayabilir. Bu kaynakların keşfi ve işlenmesi, bölgedeki ekonomik büyümeyi teşvik edebilir ve enerji sektöründe yeni istihdam fırsatları yaratabilir. Ayrıca, enerji gelirleri, bölgedeki altyapı projelerini ve sosyal refahı destekleyerek bölgesel kalkınmayı hızlandırabilir. Bölgedeki enerji işbirlikleri, ülkeler arasında daha fazla diplomatik etkileşimi teşvik edebilir ve siyasi istikrarı destekleyebilir. Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı, ülkeler arasında stratejik ortaklıkları güçlendirebilir ve bölgesel güvenlik iş birliğini artırabilir.

Son yıllarda Türkiye-ABD ilişkilerindeki en büyük krizlerden biri, Türkiye'nin Rusya'dan aldığı S-400 hava savunma sistemleriyle ilgili olmuştur. Bu durum, Türkiye'nin F-35 programından tek taraflı olarak çıkarılmasına ve iki ülke arasındaki güvenin ciddi şekilde zedelenmesine yol açmıştır. Trump'ın yeniden başkan olması, bu konuda yeni bir diyalog fırsatı yaratabilir. Pragmatik ve sonuç odaklı bir lider olarak, Trump'ın S-400 meselesine NATO standartlarına uygun bir çözüm bulma olasılığı artabilir. Aynı şekilde, Türkiye'nin F-35 programına geri dönüşü de müzakere edilebilir. Bu tür adımlar, iki ülke arasındaki askeri iş birliğini yeniden güçlendirebilir ve NATO içindeki dayanışmayı artırabilir. Ayrıca Trump'ın Suriye'den çekilme isteği, Türkiye için bir fırsat sunuyor gibi görünse de bu sürecin gerçekleşmesinin pek de kolay olmayacağına dair görüşler güç kazanmaya başlamıştır. Türkiye ile ABD arasında, bölgesel aktörler ve küresel güçler arasındaki jeopolitik rekabetin yarattığı güçlü bir stratejik sinerji potansiyeli bulunmaktadır. Trump'ın ikinci döneminde, özellikle Güneybatı Asya ve Doğu Akdeniz'deki gelişmeler, iki ülkenin birbirini tamamlayan kapasite ve deneyimlerini ortaya koymak için önemli fırsatlar sunmaktadır (Tan, 2025).

Türkiye'nin stratejik konumu ve bölgedeki enerji projelerine katılımı, bu tedarik zincirinin etkinliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye, artan askeri varlığı ve uluslararası müttefikleri ile birlikte bölgede denge sağlayıcı bir aktör rolü üstlenebilecek bir öneme sahiptir. Bölge ülkelerinin haklarının korunması ve aynı zamanda enerji kaynaklarının ekonomik ve güvenli bir şekilde uluslararası piyasalara iletiminin sağlanabilmesi için taraflararası iş birliği büyük önem arz etmektedir. AB'nin enerji güvenliği stratejisi doğrultusunda Türkiye ile ortak projeler geliştirilmesiyle bölgedeki istikrar arttırılabilir. Bölgedeki enerji politikalarının, askeri rekabet ve silahlanma yerine ekonomik iş birlikleri temelinde şekillendirilmesi konuya dâhil olan tüm taraf ülkeler açısından çok daha sağlıklı bir yönelim olacaktır.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

The author declared no conflict of interest

Finansal Destek / Funding conditions

Yazar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.

The author declared that she received no financial support for this study.

REFERANSLAR

- AA (Anadolu Ajansı) (2024). *Russia's share of European gas market plummets as EU cuts gas imports*, Energy Terminal, <https://www.aa.com.tr/en/energy/natural-gas/russias-share-of-european-gas-market-plummets-as-eu-cuts-gas-imports/42025>
- Akbari, A. M. (2022). *The East-Med pipeline and the European-Turkish relations*, March 1, 2022, RIAC, <https://russiancouncil.ru/en/blogs/arash-akbari/the-eastmed-pipeline-and-the-europeanturkish-relations/>
- Alioğlu Çakmak, G. (2024). The role of ideas and identities in shaping economic decisions: The eastern mediterranean crisis and turkey-greece-cyprus triangle, *International Relations*, 21(83), 25-40
- Alterman, J. B. & Conley, H. A. (2018). *Syria, Turkey, and the Eastern Mediterranean*, CSIS (Center For Strategic and International Studies), CSIS Briefs, www.csis.org
- APNEWS. (February 12, 2025). *Putin has a 'constructive' conversation in first call with Syria's new leader, Kremlin says*, <https://apnews.com/article/russia-syria-putin-sharaa-cc60fa41024e200cf1d0f6f8022bfb1c>
- Atun, Y. & Atun, A. (2018). Doğu Akdeniz'de yeni siyasi dengeler, *TURAN-SAM*, 10 (39), 7-14.
- Aydınlık, (2018). *Noble Dina tatbikatı 'Abilerin intikamı'*, 29 Haziran 2018, <https://www.aydinlik.com.tr/haber/noble-dina-tatbikati-abilerin-intikami-95659>
- Azer, A. (2007). Küreselleşmenin Kıbrıs durağı, *Jeopolitik*, 37, 75-81.
- Bingöl, O. (2024). ABD'nin soğuk savaş sonrası dönemde askeri üs politikasında değişimin Türkiye'ye etkileri ve İncirlik üssünün geleceği. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 29-53
- Blank, S. & Kim, Y. (2021) The Mediterranean Eskadra and Russia's military-political strategy in the Mediterranean Basin, *Defense & Security Analysis*, 37:4, 453-471, DOI: 10.1080/14751798.2021.1995969
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, vol. 9, no. 2, pp. 27-40. DOI 10.3316/QRJ0902027
- Buheji, M., Hasan, A. (2025). Lessons from resilience: Post-war recovery strategies for syria inspired by 'vietnam's doi moi reforms', *Gradiva*, 64 (1), 38-48
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Ceyhun, G. Ç. (2014). *Türkiye, Kıbrıs ve İsrail üçgeninde Doğu Akdeniz'in güvenlik sorunları*, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi bildiriler kitabı, BİLGESAM, 23-24 Eylül 2014, İzmit/Kocaeli. Sayfa 28- 43
- Colibasunu, A. (2021). *Blue Homeland: Turkey's Strategy in the Eastern Mediterranean*, Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/blue-homeland-turkeys-strategy-in-the-eastern-mediterranean/>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, SAGE Publications: London.
- Darbouche, H., El-Katiri, L. & Fattouh, B. (2012). *East Mediterranean gas: what kind of a game-changer?*, The Oxford Institute For Energy Studies, No.286084, pp. 1-33
- Defence Türkiye. (14.12.2024). *Rusya, yeni Suriye yönetimiyle ilişkileri koruma peşinde*, <https://www.defencetr.com/rusya-yeni-suriye-yonetimiyle-iliskileri-koruma-pesinde>
- Denizli, C. (2022). *Doğu Akdeniz hidrokarbon kaynakları üzerine jeopolitik bir değerlendirme*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Denizli, C., Akengin, H., & Karaca, A. (2023). Doğu Akdeniz hidrokarbon kaynakları, deniz yetki alanları ve sınır anlaşmazlıkları üzerine jeopolitik bir değerlendirme, *Türk Coğrafya Dergisi*, 84, 233-247.
- ETKB (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı). (2025). Transit boru hatları, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-transit-boru-hatlari>, E.T. 31.03.2025.
- EU Communication COM. (2014). European energy security strategy energy security, *Policy Brief*, No. 2014-38, 330 of 28 May 2014

- European Council. (2023). *Infographic - Where does the EU's gas come from?*, Council of the European Union, <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/>
- Florensa, S. (2022). *The big powers, the Mediterranean and the impact of the war in Ukraine (US, EU, Russia, China), Reshuffling of Political and Military Alliances*, IEMed. Mediterranean Yearbook 2022
- Gidemen, G. & Ateş, A. (2022). Doğu Akdeniz deniz yetki alanları üzerinde Türkiye ve Mısır ilişkilerinin etkisi, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 8(60): 977-987
- Gorenburg, D. (2019). *Russia's naval capabilities in the Mediterranean*, Marshall Center Security Insight, no. 35, <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/russias-naval-strategy-mediterranean-0>
- Gürdeniz, C. (Eylül 2024). *Yunanistan devletinin iflah olmaz Türkiye düşmanlığı*, Deniz Bülteni, <https://www.denizbulten.com/yunanistan-devletinin-iflah-olmaz-turkiye-dusmanligi-55493h.htm>
- Haberrus. (2024a). *Suriye'nin yeni yönetimi: Rusya ile ortak stratejik çıkarlarımız var*, https://haberrus.ru/politics/2024/12/30/suriyenin-yeni-yonetimi-rusya-ile-ortak-stratejik-cikarlarimiz-var.html?utm_source=chatgpt.com
- Haberrus. (25 Aralık 2024b). *Rus dışışleri: Suriye'deki Rus askeri varlığı şartları yeniden düzenlenecek*, <https://haberrus.ru/politics/2024/12/25/rus-disisleri-suriyedeki-rus-askeri-varligi-sartlari-yeniden-duzenlenecek.html>
- Harunoğulları, M. (2020a). Eastern Mediterranean energy basin: International conflict and competition on the region. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42, 455-481
- Harunoğulları, M. (2020b). Enerji dağıtım merkezi perspektifinden Türkiye'nin enerji jeopolitiği, *Mukaddime*, 11(1), 177-211. DOI: 10.19059/mukaddime.550689
- Hellenic Navy. (2023). *Salamis Naval Base*, <https://hellenicnavy.gr/en/navy-logistic-support-command-nlsc/salamis-naval>. E.T. 20.12.2024
- ICG (International Crisis Group). (2023). *Rethinking Gas Diplomacy in the Eastern Mediterranean*, Middle East Report N°240, 26 April 2023.
- Khadduri, W. (2012). East Mediterranean gas: Opportunities and challenges, *Mediterranean Politics*, Vol. 17, No. 1, 111-117
- Kozanhan, M. K. (2022). China's one belt one road project and its effects on Mediterranean security. *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, Vol. 4, No. 3, pp. 251-270, DOI:10.53451/ijps.952106
- LNRG Technology. (2023). *Assessment of EastMed hydrocarbon resources 2023*, lnrgtechnology.com/2023/12/19/assessment-of-eastmed-hydrocarbon-resources-2023/
- Luttwak, N. E. (1990). From geopolitics to geo-economics: logic of conflict, grammar of commerce, *National Interest*, 20, 17-23.
- m5dergi, (2022). *Akdeniz'de 4 ülkeden "Noble Dina" deniz tatbikatı*, 23 Mart 2022. <https://m5dergi.com/one-cikan/akdenizde-4-ulkeden-noble-dina-deniz-tatbikat/>
- Mayer zum Felde, M. (2021). *The Eastern Mediterranean military environment from a Nato perspective*, Konrad Adenauer Stiftung.
- Melakopides, C. (2017). *On the "Special" nature of the Russia-Cyprus relationship*. 20.06.2017, Cyprus Mail. Nicosia: Cyprus Mail Company Ltd. https://cyprus-mail.com/2018/06/07/our-view-cyprus-wont-upset-relations-with-russia-to-join-nato__trashed-2/
- Mevlütöğlu, M. A. (2014). *Doğu Akdeniz'in yeni enerji jeopolitiğinde bölge ülkeleri deniz güçlerinin yeri ve etkisi*, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi bildiriler kitabı, BİLGESAM, 23-24 Eylül 2014, İzmit/Kocaeli. Sayfa 11-27.
- Military Installations. (2024). *Naval support activity souda bay*, <https://installations.militaryonesource.mil/in-depth-overview/naval-support-activity-souda-bay>. E.T. 20.12.2024
- Mira, E. R. (2022). Türkiye – Libya arasında imzalanan "akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin mutabakat muhtırası"nın türk dış politikasına etkisi, *Anadolu Strateji Dergisi*, 4 (1). 11-32
- Mitchell, G. (2020). *The Eastern Mediterranean Gas Forum: Cooperation in the shadow of competition*, MITVIM The Israel Institute for Regional Foreign Policies.
- Oylumlu, İ. S. (2024). Russian military presence in the Eastern Mediterranean, *International Journal of Humanities and Social Development Research*, 8 (1), 71-88

- Özgen, C. (2013). Doğu Akdeniz’de enerji güvenliğine yönelik bir girişim: Akdeniz kalkını harekâtı, *Akademik Orta Doğu*, Cilt 8, Sayı 1, ss. 101-114.
- Pedi, R. & Kouskouvelis, I. (2019). *Cyprus in the Eastern Mediterranean: A small state seeking for status*, S. N. Litsas, A. Tziampiris (eds.), içinde *The New Eastern Mediterranean*, Springer International Publishing AG, part of Springer Nature, pp. 151-167, https://doi.org/10.1007/978-3-319-90758-1_9
- Peker, H. S., Oktay, K. Ö. & Şensoy, Y. (2019). Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları ve enerji kaynakları çerçevesinde Türkiye’nin enerji güvenliği, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt:8 Sayı:1, 85-106, DOI:10.28956/gbd.562972
- Prontera, A. (2017). *The offshore frontiers of energy security in the Mediterranean*, Excerpt from the Book ‘The New Politics of Energy Security in the European Union and Beyond. States, Markets, Institutions’. London: Routledge.
- Schaffer, B. (2011). Israel—New natural gas producer in the Mediterranean, *Energy Policy*, 39, pp. 5379–5387.
- Schuman, F. L. (1942). Let us learn our geopolitics, *Current History*. 2 (9), 161–165. ISSN 0011-3530. JSTOR 45309562.
- Sputnik Türkiye. (2022). *ABD’nin askeri yığınak yaptığı Dedeoğaç neden önemli, hedefte Rusya mı Türkiye mi var?*. <https://sputniknews.com.tr/20221109/abdnin-askeri-yiginak-yaptigi-dedeagac-neden-onemli-hedefte-rusya-mi-turkiye-mi-var--1063245722.html>
- Stanic, A. & Karbuz, S. (2020). The commercial challenges facing Eastern Mediterranean gas, *OGE 3 Oil, Gas & Energy Law*, pp. 1-18. www.ogel.org. Retrieved July 02, 2020, from www.ogel.org/article.asp?key=3886.
- Tagliapietra, S. & Mattei, F. E.E. (2013). *Towards a new Eastern Mediterranean energy corridor? Natural gas developments between market opportunities and geopolitical risks*, The rise of Turkey and the New Mediterranean Research Programme, FEEM Nota di Lavoro n. 12, pp. 1-32
- Tan, N. (6 Ocak 2025). *2025’te Türkiye – ABD ilişkileri hakkında öngörüler*, APM (Ankara Politikalar Merkezi). <https://apm.org.tr/2025/01/06/2025te-turkiye-abd-iliskileri-hakkinda-ongoruler/>
- Tanverdi Yaşar, N. (17 Temmuz 2024). *Libya: Akdeniz ve Afrika’da Rusya’nın Yeni Stratejik Merkezi*, Dünya Siyaseti, <https://www.dunyasiyaseti.com/icerik/libya-akdeniz-ve-afrikada-rusyanin-yeni-stratejik-merkezi.html>
- TASS Russian News Agency (2017). *Russia’s upper house ratifies agreement on naval base in Syria’s Tartus*, 26 Aralık 2017, <https://tass.com/defense/983048>.
- Trenin, D. (2018). *Putin’s plan for Syria*. Foreign Affairs. Published by the Council on Foreign Relations. Florida, <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2017-12-13/putins-plan-syria>.
- Tüm1 Haber. (30.12.2024). *Suriye’nin yeni yönetimi Rusya ile stratejik ittifak iddiasında*, https://www.tum1haber.com/haber/suriyenin_yeni_yonetimi_rusya_ile_stratejik_ittifak_iddiasinda-234173.html
- Tuna, O., Yaman, M., & Kılıç, A. T. (2024). Doğu Akdeniz’de türkiye için önemli bir güç çarpanı: İskenderun limanı ve stratejik önemi, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 20 (48), 215-238
- U.S. Congress (2017). *Eastern Mediterranean security and energy partnership act of 2017*. U.S. Congress, 115th Congress, 1st Session, H.R. 3342.
- USGS. (2010). *Assessment of undiscovered oil and gas resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean*, U.S. Geological Survey.
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarının paylaşılması sorunu ve Türkiye, *Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, ss.1-70.
- Yaycı, C. (2022). *Mavi Vatan “bir harita ve bir doktrin kitabı” Türkiye’nin denizlerdeki Misak-ı Milli’si*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.